

ПЕТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ШЕСТНАДЕСЕТА СЕСИЯ

ПЪРВО ЗАСЕДАНИЕ

Петък, 7 май 1971 г.

(Открито в 9 ч.)

Председател акад. Сава Гановски: (Звъни) Другарки и другари народни представители В заседателната зала присъствуват почти всички народни представители. Имаме необходимия кворум. Откривам днешното заседание на Народното събрание и шестнадесетата му сесия, свикана от Президиума на Народното събрание с указ № 742 от 28 април 1971 г.

Другарки и другари народни представители! С писмо № 135 от 29 април 1971 г. Бюрото на Народното събрание ви уведоми за постъпването на проекта за нова Конституция на Народна република България и на законопроекта за произвеждане на референдум за приемане на новата Конституция. С това бе спазен срокът, предвиден в чл. 99 от Конституцията на Народна република България за поставяне на дневен ред проекта за нова Конституция и на посочения законопроект, който също така трябва да бъде приет по конституционен ред.

Другарки и другари народни представители, Бюрото предлага на настоящата сесия на Народното събрание следния

дневен ред:

1. Обсъждане и одобряване на проекта за нова Конституция на Народна република България.
2. Вземане на решение за произвеждане на референдум.
3. Законопроект за произвеждане на референдум за приемане на новата Конституция на Народна република България.
4. Законопроект за утвърждаване на Указа за отменяване на Указа за реда за отчуждаване на пустеещи и изоставени земи на територията на Софийския градски народен съвет.

5. Разглеждане предложение за утвърждаване на укази за извършени промени в състава на Министерския съвет.

Желае ли някой от другарите народни представители да вземе думата по така предложения дневен ред? — Няма желаещи.

Пристъпваме към гласуване.

Моля другарките и другарите народни представители, които са съгласни с направеното предложение за дневен ред от Бюрото на Народното събрание, да гласуват. Мнозинство, приема се.

Преминаваме към разглеждане на точка първа от дневния ред на сесията:

Обсъждане и одобряване на проекта за нова Конституция на Народна република България.

(Съгласно чл. 75 от Правилника за вътрешния ред на Народното събрание прилагат се мотивите и текстът на проекта — вж. приложение № 1, I)

Има думата за доклад председателят на Комисията за изработване проект за нова Конституция на Народна република България др. Тодор Живков.

Тодор Живков: *(Посрещнат с продължителни ръкопляскания)* Другарки и другари народни представители! Хляда деветстотин седемдесет и първа година ще влезе трайно в историята на българския народ и на Българската комунистическа партия. Тази година ще се помни преди всичко с Десетия конгрес на партията и неговите решения, с приемането на Програмата на Българската комунистическа партия — програма за изграждане на развито социалистическо общество. Тя ще остане паметна и с друго важно събитие — приемането на нова Конституция на Народна република България.

На Пето Народно събрание, на нас, другарки и другари народни представители, се падна историческата отговорност да изработим новата Конституция и да предложим на нашия народ да я приеме чрез всенародно гласуване.

На мен, като председател на Комисията за изработване на проекта за нова Конституция, ми е особено приятно по поръчение на комисията да ви съобщя, че задачата, която ни възложи Народното събрание на 15 март 1968 г., е изпълнена. Проектът за нова Конституция е готов.

Работата по проекта за нова Конституция беше трудна и отговорна задача.

Проектът беше подготвен при активното участие на десетки наши политически и държавни дейци, народни пред-

ставители, учени и специалисти. Неговите основни положения бяха разгледани на пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия, а така също на Десетия конгрес на партията. В работата си ние се ръководехме неотменно от марксистко-ленинското учение за социалистическата държава и ролята и значението на Конституцията в управлението и развитието на социалистическото общество. Ние се опирахме на постиженията на обществените науки, на нашия собствен опит в държавното строителство и на богатия световноисторически опит на Съветския съюз, на опита и на другите социалистически страни.

Всенародното обсъждане, на което беше подложен проектът за нова Конституция, се превърна в ярък израз на демократизма на социалистическия строй. Активното участие на трудещите се в обсъждането нагледно показва, че *нашата работническа класа, селяните, интелигенцията са кръвно заинтересувани основният закон на нашата държава да отговаря изцяло и във всичко на тяхната воля на граждани и строители на социалистическа България.* В страната бяха проведени над 30 хиляди събрания за обсъждане проекта за нова Конституция, в които взеха участие повече от три милиона души. На тези събрания бяха направени близо 14 хиляди предложения за подобрения и допълнения към проекта. По такъв начин *новата Конституция наистина се превърна в дело на народа, в истинска народна Конституция.*

След освобождението от петвековно чуждо робство България приема своята трета поред Конституция. Първата, Търновска конституция, която в някои отношения отразяваше въжделенията на народа и идеалите на националноосвободителната борба, беше буржоазна Конституция. Тя закрепваше буржоазната власт, експлоатацията на трудещите се, омразния на народа монархически институт.

Деветосептемврийската социалистическа революция от 1944 г., опирайки се на помощта на Съветската армия-освободителка, срина властта на капитала. Тази победа трябваше да бъде закрепена и конституционно, за да се затвори завинаги страницата на монархо-фашисткото минало и да се даде простор на отприщените сили на народа.

Под ръководството и с непосредственото участие на Георги Димитров на 4 декември 1947 г. Великото Народно събрание прие първата българска социалистическа Конституция. Съвършено справедливо Георги Димитров каза за нея, че тя е написана с кръвта на нашия героичен и свободолюбив народ, пролята в дългогодишната борба против монархо-фашистката и буржоазна тирания.

Първата социалистическа Конституция на Народна ре-

публика България затвърди по законодателен ред завоеванията на народа, постигнати под ръководството на работническата класа. Тя послужи като правна основа за социалистическото преустройство на нашето общество. Върху основата на тази Конституция се укрепи народната власт, извърши се експроприацията на частната капиталистическа собственост, кооперира се селското стопанство, създаде се социалистически държавен апарат на мястото на разрушената буржоазна държавна машина, разгърна се социалистическата културна революция.

Повече от двадесет години тази Конституция служи вярно на нашия народ. Днес, когато приемаме проекта за нова Конституция, ние отново искаме да заявим: Конституцията от 1947 г. ще остане в историята на България като документ, с който нашият народ се гордее и винаги ще се гордее! (*Ръкопляскания*)

Всяка конституция, в това число и нашата нова Конституция, отразява съществуващите в обществото отношения, които се свеждат до следните основни групи:

първо — характера и формата на държавата и политическото устройство на обществото;

второ — собствеността и обществено-икономическото устройство;

трето — човека и неговата личност като гражданин и правата и задълженията му в държавата и обществото;

четвърто — държавните органи, чрез които се осъществява държавната власт, и отношенията между тях.

В законодателното закрепване на тези основни обществени отношения се изразява *социалната функция на Конституцията*.

Буржоазните конституции имат демагогски характер. Не случайно Ленин ги нарече фиктивни. Буржоазните конституции затвърдяват господството на капиталистическата класа и експлоатацията на човек от човека. Те признават известни права на народа, но тези права не само че не са гарантирани, но се ограничават и постоянно нарушават от буржоазията в интерес на господстващата класа. Примери за това имаме и в нашата история. Търновската Конституция признаваше известни права на народа, а буржоазната върхушка по най-безцеремонен начин ги погазваше, като суспендираше Конституцията, издаваше закони, противоречещи на Конституцията, и провеждаше системно политика на отнемане и потискане елементарните свободи на личността.

Социалната функция на Конституцията се проявява пълно и последователно при социализма. Социалистическите конституции закрепват политическата власт на трудещите

се, установена в резултат на дълголетните техни борби под ръководството на работническата класа.

Отразявайки отношенията, съществуващи в обществото, конституциите се изменят винаги, когато в тези отношения се извършват крупни преобразования.

Същественият изменения в обществено-политическото и икономическото положение в нашата страна, които станаха след 1947 година, и качествено различните задачи, обусловени от новия етап в развитието на социалистическото общество и на социалистическата държава, наложиха да се пристъпи към изработване на нова Конституция на Народна република България.

Кои са тези изменения и нови задачи?

Първо — това са коренните революционни преобразования, които станаха в социално-класовата структура на нашето общество. Ако при приемането на първата социалистическа Конституция работниците и служителите у нас са били 25 на сто, то в навечерието на приемането на новата Конституция те вече са 69 на сто от населението на страната. Или да вземем броя на селяните. През 1947 г. те са близо три четвърти от населението, а сега са по-малко от една трета от цялото население. При това, докато тогава само 4 на сто от нашите селяни бяха кооперирани, сега на село работи класата на селяните-кооператори, труженици на социализма. У нас експлоататорските класи са ликвидирани. Отношенията между работническата класа, класата на селяните-кооператори и интелигенцията сега изразяват единството на интересите, характерно за социалистическото общество. Това са отношения на сътрудничество и съюз под ръководството на работническата класа, отношения на морално-политическото единство на нашия народ. Този съюз има една обща цел — изграждането на безкласовото комунистическо общество.

Второ — това е развитието на нашата държава като всеобхватна политическа организация на трудещите се. Социалистическата държава е главното оръдие в изграждането на развитото социалистическо общество. Тя прераства постепенно от държава на диктатурата на пролетариата в общонародна държава. Върху основата на революционните изменения в цялото общество и в отделните му сфери, върху основата на политическото развитие на обществото непрекъснато се разширява и усъвършенствува социалистическата демокрация, като трудещите се все по-широко участвуват в дейността на държавните органи и все повече се съчетават държавните и обществените форми на управление.

Трето — това е необходимостта от закрепване на социалистическите производствени отношения. Докато при приемането на Конституцията от 1947 г. средствата за производство почти изцяло бяха частнокапиталистическа собственост, сега тази собственост премина в историята. У нас вече безразделно господства социалистическата собственост върху средствата за производство, на чиято основа планомерно се развива нашето общество.

Четвърто — това са дълбоките изменения в съзнанието на трудещите се, станали върху основата на социалистическата собственост и на непрестанно укрепващото икономическо и морално-политическо единство на обществото, както и в резултат на огромната идеологическа и възпитателна дейност на партията, на социалистическата държава и на масовите организации. Главните черти в съзнанието на трудещите се, на народа, вече са социалистически. Тези черти все повече нарастват и изтласкват частнособственическите отживелици.

Пето — това са създадените в процеса на социалистическото строителство обективни материални и духовни предпоставки за по-нататъшно разширяване правата на гражданите, за по-широкото им въвличане в управлението на обществото и държавата, за многостранно развитие на човешката личност.

Шесто — това е навлизането на страната ни в етапа на изграждането на развито социалистическо общество. Определящото изменение, настъпило в резултат на социалистическата революция, е ликвидирането на капиталистическата обществена система и пълната победа на социалистическите обществени отношения във всички области на живота. У нас завърши преходният период от капитализма към социализма, социализмът стана реална действителност, обществото навлезе постепенно в нов етап на развитие — етапа на изграждане на зряло социалистическо общество. Специфичните закони на капиталистическата обществено-икономическа система слязоха от историческата сцена. В нашето общество действуват обективните закони на социализма. Всичко това обуславя необходимостта от изграждането на по-съвършена структура на държавните органи върху последователното приложение на принципите на народния суверенитет, на единството на държавната власт и на демократическия централизъм.

Така новият етап на общественото развитие — етапът на изграждане на развито социалистическо общество, за който са характерни коренните изменения в базата и надстройката на обществото, не можеше да не доведе до съответни

качествени изменения и в държавата като една от най-важните съставни части на надстройката. А изработването на нова Конституция е едновременно предпоставка и част от процеса на усъвършенствуване на държавата. Затова новата Конституция на Народна република България става обективна потребност на нашето развитие.

Кои са характерните черти на проекта за нова Конституция?

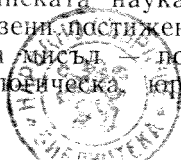
Първа характерна черта на новата Конституция е нейната приемственост с Конституцията от 1947 г. И двете конституции са от социалистически тип и отразяват етапите от развитието на социалистическото общество в Народна република България. Поради това в новата Конституция са запазени всички присъщи на социализма положения за обществено-политическото и икономическото устройство на страната и за свободите и правата на гражданите. Наред с това в нея е отразено и по-нататъшното развитие на тези отношения при новите условия.

Втора характерна черта на новата Конституция е, че нейна теоретическа основа е Програмата на Българската комунистическа партия. Поради това Конституцията едновременно отразява постигнатото в нашето развитие и дава тенденциите и насоките за бъдещето. Тя успешно ще служи в ръцете на народа като средство за изпълнението на Програмата на партията — изграждането на развито социалистическо общество в България.

Трета характерна черта е, че цялото съдържание на новата Конституция е пронизано от основната цел на партийната програма: „Всичко в името на човека, всичко за благото на човека!“, която може да се постигне само върху основата на всестранный напредък на цялото общество.

Четвърта характерна черта на новата Конституция е, че в нея е отразено не само държавното устройство, а единната система на социалното управление. Развито социалистическо общество може да се изгради само при тясното организирано взаимодействие на всички елементи на системата на социалното управление. Ето защо Конституцията става основа за по-нататъшно усъвършенствуване на социалното управление.

Пета характерна черта на новата Конституция е нейната научност и съответствието ѝ с изискванията и постиженията на марксистко-ленинската наука за управление на обществото. В нея са отразени постиженията на социалистическата обществено-научна мисъл — политическа, икономическа, философска, социологическа, юридическа.

Шеста характерна черта е ясната и последователна политическа насоченост на новата Конституция. Като социалистическа Конституция тя закрепва принципа, че цялата власт произтича от народа, принадлежи на народа и служи на народа, а ръководна сила в обществото и държавата е Българската комунистическа партия.

Тези характерни черти правят новата Конституция надеждна политическа и правна основа за по-нататъшното социалистическо развитие на Народна република България.

Проектът за нова Конституция беше обнародван и поставен на всенародно обсъждане преди около два месеца. Новите разпоредби бяха разяснявани и мотивирани както на проведените за тази цел събрания, така и чрез пресата, радиото, телевизията и др. Освен това още на Юлския и на Ноемврийския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия през 1968 г., а след това и на Десетия партиен конгрес беше направена подробна обосновка за необходимите нови конституционни положения. Поради всичко това *не се налага отново да се мотивират подробно текстовете на проекта.*

Позволете ми да се спра само на най-важните моменти в проекта.

В началото на Конституцията е уредено обществено-политическото устройство на Народна република България, определя се характерът на държавата и се посочва главното направление на нашето обществено-политическо развитие — по-нататъшното разгръщане на социалистическата демокрация. За първи път в конституционен текст у нас се съдържа ясна и категорична характеристика, че България е държава от социалистически тип, а нейният социален състав са трудещите се от града и селото начело с работническата класа.

Принципът на народния суверенитет е закрепен в член втори, според който цялата власт в Народна република България произтича от народа и принадлежи на народа. Народът осъществява властта си чрез свободно избрани представителни органи или непосредствено.

Важен нов момент в Конституцията е определянето на *целите, главните насоки и основните принципи на дейността на социалистическата държава.* Това са утвърдените от практиката на държавното строителство положения, които произтичат от характера на социалистическата държава.

Въз основа на възприетите с Конституцията принципи социалистическата държава служи на коренните интереси на народа. Тя ръководи развитието на страната и създава условия за подобряване благосъстоянието на народа и за свободното развитие на човека.

Главната насока в дейността на социалистическата държава е да съдействува за създаване на необходимите условия за прерастването на социализма в комунизъм.

Съществена особеност на политическата организация на обществото у нас, която намира израз в проекта за нова Конституция, е, че *се възвестява по конституционен ред ръководното положение на Българската комунистическа партия в държавата и в обществото*. По този начин се дава юридически израз на историческата роля и положението, което партията си е извоювала в процеса на дългогодишната борба против капитализма и монархо-фашизма и за изграждане на социализма в нашата страна, роля и положение, които отдавна са утвърдени и в живота, и в съзнанието на нашия народ.

Във връзка с принципа, че при изпълнението на своите задачи социалистическата държава все по-широко се опира на *обществените организации*, в проектоконституцията е уредено мястото и ролята им в системата на социалното управление.

Обществените организации, като доброволно създадени организации на трудещите се, изразяват и защитават техните специфични интереси и работят за издигането на социалистическата им съзнателност.

Обществените организации при социализма съдействуват на държавата при изпълнението на нейните функции, а държавата от своя страна може да им предоставя с тяхно съгласие изпълнението на отделни държавни дейности.

Отделен текст е посветен на *Отечествения фронт*, като възплещение на съюза на работническата класа, трудещите се селяни и народната интелигенция, подчертава се неговата роля като обществена опора на народната власт, масова школа за патриотично и комунистическо възпитание на населението и за привличане на трудещите се в управлението на страната.

Очевидно ще бъде целесъобразно да се внесе едно допълнение в Конституцията. Става дума за *Българския земеделски народен съюз* — верния съюзник и съратник на Българската комунистическа партия в борбата и строителството. За ролята на Българския земеделски народен съюз се говори в Програмата на партията. Смятам обаче, че положението на Българския земеделски народен съюз в нашето общество трябва да намери израз и в Конституцията на Народна република България.

Затова към член първи би следвало да се запише нова алинея трета със следното съдържание:

„Българската комунистическа партия ръководи изграждането на развито социалистическо общество в Народна ре-

публика България в тясно братско сътрудничество с Българския земеделски народен съюз.“ (*Ръкопляскания*)

В проектоконституцията е изразено положението, че *Народна република България принадлежи към световната социалистическа общност*. На всички нас е безпределно ясно, че това е едно от главните условия за независимостта и всестранното развитие на нашата родина. Със записването на тази разпоредба в Конституцията още веднъж се дава израз на нашата вяност към принципа на социалистическия интернационализъм и на нашето дълбоко убеждение за неделимостта на националните и интернационалните интереси на България. По този начин се очертава и тенденцията за по-нататъшно участие на нашата страна в социалистическата интеграция.

В новата Конституция общественно-икономическото устройство на Народна република България се урежда в съответствие с настъпилите огромни изменения в развитието на общественно-икономическите отношения в нашата страна през периода на изграждането на социалистическото общество, в съответствие с пълната победа на социалистическите производствени отношения в града и селото. Сега ние можем с пълно основание да закрепим с Конституцията социалистическия характер на икономическата система в нашата родина. Три момента характеризират социалистическата ни икономика:

пълното господство на социалистическата собственост върху средствата за производство;

окончателното премахване на експлоатацията на човек от човека;

планомерното и постепенно развитие към комунистическа икономика.

В Народна република България вече няма и не може да има място за частна собственост. Средствата за производство могат да бъдат само социалистическа собственост. *Държавната собственост* — висшата форма на социалистическата собственост — определя социалистическия характер на другите форми на обществена собственост: *кооперативната собственост*, собствеността на обществените организации, които са закрепени в Конституцията.

Формите на обществената собственост ще се развиват и постепенно ще се сближават, за да прераснат в *единна общонародна собственост*. Осъществяването на това развитие означава по същество изграждането на развито социалистическо общество и създаване на основни предпоставки за преминаване към комунистическа икономика. Но това прерастване може да се постигне само чрез развитие,

усъвършенствуване и взаимно проникване и на двете форми на социалистическата собственост, чрез задълбочаване на обществения характер на социалистическата собственост като цяло, а не чрез подценяване на кооперативната собственост. Този въпрос беше разгледан подробно на Десетия конгрес, където получи ясно и правилно разрешение.

С гордост искам да подчертая, че обсъждането на въпроса за собствеността показва колко напред е отишъл нашият трудолюбив народ, колко високо се е издигнало неговото социалистическо съзнание. Гражданите единодушно и решително се изказаха в подкрепа на социалистическата собственост, за нейното по-нататъшно укрепване, умножаване и развитие, защото именно в нея те виждат основата за всестранный възход на социалистическа България, основата за постоянно повишаване на народното благосъстояние, за тяхното лично благоденствие и щастлив живот.

Това високо социалистическо съзнание на гражданите се прояви и в отношението към *личната собственост* — една от формите на собственост, уредени с Конституцията. Позволете ми накратко да се спра и на тази форма, понеже при обсъждането бяха поставени много въпроси, свързани с личната собственост. Правото на лична собственост се свежда преди всичко върху имоти и вещи за задоволяване на личните потребности на гражданите и на членовете на техните семейства. Мнозинството от гражданите, участвували в обсъждането, категорично се изказаха именно за запазване чисто потребителския характер на личната собственост, за създаване на условия, които да не допускат каквото и да било използване на личната собственост за спекулативни цели и за получаване на незаконни доходи.

Много от гражданите се тревожат от проявите на частнособственически менталитет и предлагат да се ограничи кръгът на обектите на личната собственост и нейното използване. Наистина тази тревога не е лишена от основание. Необходимо е да се прегледа нашето законодателство и да се премахнат възможностите за нарушаване на социалистическия принцип за разпределение според труда и на социалистическия морал. (*Ръкопляскания*) Затова в Конституцията е записано ясно и недвусмислено, че гражданите не могат да упражняват правото си на лична собственост във вреда на обществените интереси.

Изхождайки от решаващата роля на социалистическите производствени отношения, които напълно и безразделно господствуват в нашата страна, проектът закрепва принципа „*От всекиго според способностите — всекому според труда*“ като основен принцип на разпределение на материалните блага. Наред с това все по-голямо значение придобиват обществените фондове, за сметка на които ще се раз-

виват образованието, културата, социалното осигуряване, особено отпускането на социални пенсии, стипендии за учащите се, разширяване на студентските общежития, увеличаване на детските надбавки и други. Фактически това са кълнове и елементи на комунизма, които все повече ще се развиват. Развитието на общественото потребление намира ярък израз и в Директивите на Десетия партиен конгрес за социално-икономическото развитие на страната през годините на шестата петилетка, в които се предвижда обществените фондове значително да нараснат.

Формите на собственост и цялата съвкупност от обществени отношения, социалистическият характер на икономическата база определят характера и функциите на политическата надстройка. Стопанско-организаторската, както и другите функции на нашата социалистическа държава намират пълно отражение в проектоконституцията. Държавата ръководи непосредственото развитие на икономиката, културата, науката, целия обществен живот на страната. Затова Конституцията урежда *основните организационни форми и методи за управление на икономиката*, за дейността на социалистическите стопански организации, като се утвърждават изпитаните методи и средства — единните планове за социално-икономическо развитие на страната, стопанската сметка, използването на материалните и моралните стимули и др.

Важно положение на проекта за Конституция е *грижата за развитието на науката и техниката*. Без науката и техниката е немислимо изграждането на социалистическото общество. Затова проектът задължава държавата да създава необходимите условия за тяхното правилно развитие. В конституционно задължение е превърнато внедряването на научните и техническите постижения в производството, тъй като на нас не ни е необходима наука заради самата наука, а наука за практиката, наука за приложение в живота.

Може с увереност да се каже, че утвърденото с новата Конституция обществено-икономическо устройство на Народна република България ще съдейства за по-нататъшното развитие на производителните сили на страната и на социалистическите производствени отношения.

В резултат на победата на социализма в общественно-политическия, икономическия и духовния живот на обществото, в резултат на порасналата социалистическа съзнателност на трудещите се в проекта за нова Конституция стана възможно значително да се разширят правата и свободите на гражданите, да се създадат нови гаранции за тяхното използване, а също така да се създадат условия за по-нататъшното им разширяване и укрепване.

Красноречиво свидетелство за стремежа към по-пълно уреждане на правата и свободите на гражданите е фактът, че повече от една четвърт от разпоредбите на Конституцията уреждат именно тези въпроси. При това разделът е поставен веднага след общественно-политическото и общественно-икономическото устройство.

В това отношение проектът за нова Конституция запазва и доразвива онези основни положения, които бяха приети с първата наша социалистическа Конституция.

Марксизмът-ленинизмът има напълно ясна постановка за правата и свободите на човека след освобождаването му от експлоататорския ярем и преминаването му в социалистическото общество, в което неговата свобода, както пише Енгелс, се превръща в осъзната необходимост.

Прилагането на този принцип в живота зависи и от самите трудещи се, от нарастването на тяхното съзнание, от активното им участие в общественно-политическия живот, от приноса им за бързото увеличаване на икономическите възможности на страната.

Най-характерна черта на правното положение на гражданите при социализма е еднаквото им отношение към средствата за производство, които са социалистическа собственост. На тази икономическа основа се обявява и гарантира пълното равенство на всички граждани пред законите и се изключват всякакви привилегии или ограничения в правата им, основани на народност, произход, религия, пол, раса, образование и общественно и материално положение.

Социалистическата държава осигурява равенството на гражданите, като създава условия и възможности за упражняването на техните права.

Първата наша социалистическа Конституция имаше за задача да изравни жената с мъжа. Сега ние отиваме по-нататък и обявяваме равни права на жената и мъжа. А за да се осигури действително равенство, Конституцията предоставя някои особени, по-широки права на жената като майка и гарантира тези нейни права. Принципът на равенството в Конституцията е закрепен и в текстовете, които уреждат отношенията между съпрузите и между тях и децата им. Съпрузите имат равни права и задължения в брака и семейството.

Бъдещето на всяка нация — това е младежта. На социалистическото общество е нужна младеж, която е възпитана в комунистически дух, интелектуално и нравствено високо издигната, физически укрепнала и има здрави трудови навици. Поради това новата Конституция установява особена закрила за младежта и гарантира всички права, необходими за хармоничното ѝ развитие.

В какви насоки се предвижда разширяване на правата и свободите на гражданите и на гаранциите за тяхното осъществяване?

Първо — на гражданите се признава правото на труд. Всеки гражданин има право свободно да си избира професия. Най-сигурното средство за осигуряване използването на това право е развитието на социалистическата общественно-икономическа система. С проекта е закрепен и социалистическият принцип за заплащане на труда според неговото количество и качество.

Второ — правото на почивка на гражданите се осигурява чрез намаляване на работното време, без да се намалява трудовото възнаграждение, чрез годишен платен отпуск и чрез изграждане от държавата и обществените организации на широка мрежа от почивни и културни домове и други места за отдых и култура.

Трето — разширяват се съществено социалните права на гражданите. Конституцията признава правото на всички граждани на социално осигуряване и подпомагане при временна или трайна нетрудоспособност, както и при други, установени от закона случаи. Държавата и обществото поемат под особена закрила деца, нетрудоспособни и старци, които нямат близки или са останали без грижи на близките си.

Четвърто — създават се конституционни условия за нарастване културата на нацията. На гражданите се признава правото на безплатно образование във всички видове и степени учебни заведения. Всички учебни заведения са държавни. Държавата създава условия за осъществяване всеобщо средно образование. Образованието се основава на постиженията на съвременната наука и на марксистко-ленинската идеология.

С проекта се осигурява особена закрила на правата на авторите, изобретателите и рационализаторите, като се задължават държавните, стопанските и обществените организации да създават условия за разгръщане на творческата дейност.

В проекта са потвърдени и редица други, вече уредени права на гражданите.

От само себе си се разбира, че в нашето общество степен на удовлетворяване правата на гражданите зависи също така от нас, от самите граждани на Народна република България. По време на обсъждането на Програмата на партията, директивите и проектоконституцията у някои хора се създава погрешното впечатление, че настъпва ера на потребление. Това, разбира се, не е така. И никога не може

да бъде така. По-нататъшното задоволяване на потребителските нужди на населението е възможно и ще става само върху основата на нарастването на производството, на повишаването на неговата ефективност.

Ето защо правата на гражданите не могат да бъдат отделени от техните задължения.

Първо свято задължение на всеки член на социалистическото общество е да упражнява общественополезен труд съобразно със своите способности и квалификация. Изпълнението на това задължение е въпрос на чест за социалистическия труженик.

Второ свято задължение на гражданите е да пазят и увеличават социалистическата собственост, неприкосновена основа на нашия социалистически строй.

Трето свято задължение на гражданите е защитата на отечеството, укрепването на политическата, икономическата и отбранителната мощ на родината.

Четвърто свято задължение на гражданите е точно и добросъвестно да спазват и изпълняват Конституцията и законите на страната.

В съответствие с марксистко-ленинския принцип за единство на държавната власт и върху основата на принципа на демократическия централизъм новата Конституция определя по-пълно и по-точно характера и системата на държавните органи, на целия държавен апарат. По време на разработването на проекта и при обсъждането му беше обърнато особено внимание на структурата на държавния апарат. От правилното определяне на функциите, от разграничението на компетенциите и взаимоотношенията между държавните органи зависи в голяма степен ефективността на цялото държавно управление. От дейността на държавните органи зависи нормалното функциониране на целия социален механизъм.

Програмата, приета на Десетия конгрес на партията, дава ясна линия на разширяване на социалистическата демокрация. Това означава преди всичко издигане на ролята на представителните органи на държавата, които се избират пряко от народа — Народното събрание и народните съвети.

Затова конституционните разпоредби утвърждават *Народното събрание* като върховен представителен орган, който изразява волята на народа и неговия суверенитет. Конституцията поставя Народното събрание на върха на пирамидата от държавни органи и създава условия за преодоляване на всякакви остатъци от формализъм в неговата работа.

Главните моменти, които характеризират повишената роля на Народното събрание, са:

Народното събрание съединява законодателната и изпълнителната дейност на държавата и осъществява върховен контрол. Пълнотата и широтата на неговата компетентност е най-добро доказателство за върховното място на Народното събрание.

Запазва се положението на Народното събрание като единствен законодателен орган на Народна република България. Същевременно значително се демократизира и подобрява редът за изработване и приемане на законите. Новата Конституция дава право на законодателна инициатива не само на Министерския съвет и на народните представители, както беше досега, а още и на Държавния съвет, постоянните комисии на Народното събрание, Върховния съд и главния прокурор. Отговорното право на законодателна инициатива се предоставя също така и на Националния съвет на Отечествения фронт, Централния съвет на професионалните съюзи, Централния комитет на Димитровския комунистически младежки съюз и Управителния съвет на Централния кооперативен съюз по въпроси, отнасящи се до тяхната дейност. Разширеният кръг на носителите на правото на законодателна инициатива ще осигурява възможност законите да изразяват по-пълно и по-точно волята и интересите на трудещите се. Усъвършенствването на законодателната дейност се постига и чрез приемането на законопроектите на две гласувания, които се извършват на различни заседания.

Народното събрание е признато от Конституцията за върховен организатор на плановото ръководство на общественото развитие.

Проектът за Конституция предвижда създаването на нов орган на нашия държавен апарат — *Държавния съвет*. Изграждането на такъв орган отговаря на обективните нужди на нашето развитие. Досега Президиумът на Народното събрание беше главен орган, който представляваше държавата в международните отношения и осъществяваше значително ограничени контролни функции.

Според проекта за нова Конституция Държавният съвет е качествено нов орган, който при осъществяване на своите правомощия съединява вземането на решения с тяхното изпълнение. Това определя както обема, така и характера на неговите компетенции. Държавният съвет е определен в проектоконституцията като постоянно действащ висш орган на държавната власт. Като висш орган на Народното събрание Държавният съвет осигурява съединяването на законодателната с изпълнителната дейност. Той осъществява общото ръководство на вътрешната и външната политика на държавата. Държавният съвет има право да издава укази по въпроси от принципен характер, които засягат из-

пълнителната и разпоредителната дейност на държавата. В изключителни случаи на Държавния съвет се дава правото с укази да изменя или допълва отделни разпоредби на законите. Той изслушва отчети за работата на Министерския съвет или на отделни негови членове и взема съответни решения. За цялата своя дейност Държавният съвет се отчита и отговаря пред Народното събрание.

Съвременното управление показва голямото значение, което има *Министерският съвет* за провеждането на държавната политика и за нормалното функциониране на целия държавен апарат. Новата Конституция определя Министерския съвет като висш изпълнителен и разпоредителен орган на държавната власт. На него се възлага да организира провеждането на вътрешната и външната политика на държавата, да ръководи, координира и контролира дейността на министерствата и ведомствата, да изготвя и внася в Народното събрание единните планове за общественоекономическото развитие на страната и проекта за годишния бюджет, да организира изпълнението на законите, указите и на издадените от самия него актове и т. н. Конституцията осигурява необходимите условия за превръщане на Министерския съвет в действителен орган за комплексно ръководство на динамичната изпълнително-разпоредителна дейност. Съобразно с тези изисквания трябва да се изгражда структурата на неговите органи и да се определят техните функции. Затова в Конституцията не се счете за целесъобразно да се зафиксират министерствата и ведомствата, а те ще се образуват по решение на Народното събрание в зависимост от изменящите се конкретни условия и задачи.

В проекта за нова Конституция въпросът за *мястото и ролята на народните съвети* е уреден в съответствие с документите на Юлския и Ноемврийския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия от 1968 г.

Кои са главните черти на народните съвети сега? От една страна, те са органи на единната държавна власт. Затова те осъществяват държавната политика на своята територия, развиват дейност за изпълнение на държавните задачи и решават въпросите от местно значение. От друга страна, те са органи на народното самоуправление, чрез които се организира въвличането на трудещите се в управлението.

В проекта са запазени и доразвити *основните принципи за организацията и дейността на съдебните и прокурорските органи*.

Съдилищата в Народна република България са призвани да защитават установения от Конституцията държавен и обществен строй, социалистическата собственост, живота,

свободата, честта, правата и законните интереси на гражданите, както и правата и законните интереси на социалистическите организации. Със своята дейност те трябва да възпитават гражданите в дух на преданост към родината и делото на социализма, на трудова дисциплина, на съзнателно изпълнение на законите и уважение на правилата на социалистическото общежитие.

Проектът определя системата на съдилищата и посочва най-важните принципи за тяхната организация и дейност. Установена е пълна изборност на всички съдии и съдебни заседатели и еднакви права на съдиите и съдебните заседатели при разглеждането на делата и отзоваемост на съдиите и съдебните заседатели.

Надзорът за точното и еднакво изпълнение на законите от всички държавни органи, стопанските и обществените организации и гражданите се осъществява от главния прокурор. Конституцията определя задачите на прокуратурата. При изпълнение на задълженията си прокурорите са независими и действуват само въз основа на закона.

Другарки и другари народни представители! По време на обсъждането на проекта за нова Конституция в комисията постъпиха редица предложения за изменения и допълнения. Една част от тях са по същество. Друга част се отнасят до систематическото подреждане на текстовете. Трета, значителна част от предложенията имат редакционен характер. В проекта бяха отразени целесъобразните предложения. Направени бяха доста предложения, които не се отнасят до конституционната материя или пък засягат обикновеното законодателство; те следва да се предадат на съответните органи, за да ги имат предвид при своята дейност.

Много от предложенията подсказват, че *нашето законодателство трябва да се приведе в съответствие с новата Конституция*. Това налага, от една страна, да се прегледа действащото законодателство, за да се съгласува с новия ни основен закон. От друга страна, необходимо е в скоро време да завърши започнатият след Юлския пленум процес на обновяване и усъвършенствуване на нашето законодателство. Така например наредени са вече условията Народното събрание да приеме нов Закон за народните съвети, нов Кодекс на труда, нов Закон за социалистическите стопански организации и други.

Проектът за нова Конституция намери широк отзвук извън страната. Той бе посрещнат с огромен интерес от приятелите на България, от всички прогресивни хора. В него те видяха нова ярка демонстрация на социалистическите завоевания на българския народ, нова широка крачка в развитието на социалистическата демокрация. Особено благо-

приятно бе посрещнат проектът за нова Конституция в братските социалистически страни. Това се обяснява с обстоятелството, че в проекта е отразен богатият опит на нашата партия, на Народна република България в държавното строителство, че в него намери ново проявление творческият подход на Българската комунистическа партия при решаването на сложните и назрели проблеми на съвременността.

Като взе предвид направените предложения и препоръки на трудещите се и постановките на Десетия конгрес на Българската комунистическа партия за широко разгръщане на социалистическата демокрация, за развитие на социалистическата държава и на цялата система на социално управление, Комисията за изработване на проекта за нова Конституция предлага на Народното събрание да обсъди и одобри текста на проекта за Конституция и да вземе решение той да бъде предложен за приемане чрез всенародно гласуване.

Конституцията е основният закон на Народна република България. Върху нея се изгражда цялото наше законодателство, тя определя цялостния живот на обществото, пряко засяга всички класи и социални групи, всеки колектив, всяко семейство, всеки гражданин. Именно поради това проектът беше подложен на всенародно обсъждане. И именно поради това ще бъде правилно и необходимо, след като Народното събрание одобри проекта, Конституцията на Народна република България да бъде приета от българския народ — единствения пълновластен господар на своите съдбини и на съдбините на България. (*Ръкопляскания*)

Ние сме дълбоко убедени, че нашият народ, който е наследник на велики революционни традиции, който осъществи социалистическата революция в България и успешно изгражда социалистическото общество в тесен и нерушим братски съюз със Съветския съюз и другите социалистически страни, нашият народ, който прие като своя Програмата на партията за изграждане на развито социалистическо общество, ще гласува единодушно за новата Конституция, защото така ще гласува за своето собствено щастливо настояще и още по-прекрасно бъдеще! (*Продължителни ръкопляскания*)

Благодаря за вниманието!

Председател акад. Сава Гановски: Другарки и другари народни представители, преминаваме към обсъждане на проекта за нашата нова Конституция.

Има думата за изказване др. Георги Трайков, председател на Президиума на Народното събрание.

Георги Трайков: *(Посрещнат с продължителни ръкопляскания)* Другарки и другари народни представители! Преди двадесет и четири години в същата тази зала беше приета тържествено от Великото Народно събрание първата народна Конституция на нашата родина Народна република България. Тази Конституция народът ни с любов и признание нарече Димитровска.

Конституцията от 1947 г. отрази победата, която българският народ постигна в Деветосептемврийската социалистическа революция,крепи по законодателен ред установяването на властта на работническата класа в съюз с трудовите селяни и народната интелигенция и стана юридическа основа на нашето обществено развитие, на всички предначертания и мероприятия на народната власт, насочени към изграждането на социалистическото общество у нас.

Оттогава измина четвърт век.

Това е забележително време на съзидателния труд на народа, на политиката на Българската комунистическа партия и народното правителство. Политика на грандиозно за нашите мащаби социалистическо строителство, на непрекъснато растящо материално и културно благосъстояние на трудовите хора.

Сега нашата страна навлиза в етап, в който се изгражда развито социалистическо общество. Условието на този етап налагат създаването на нова Конституция, обуславят нейното политическо съдържание, принципите и предназначението ѝ, както това бе всестранно и убедително аргументирано в доклада на другаря Тодор Живков.

Проектът за нова Конституция, който сега разглеждаме, получи всенародно одобрение по време на обсъждането му. Заедно с целия български народ и сдружените земеделци единодушно подкрепиха този проект, защото той не само утвърждава големите наши завоевания в социалистическото строителство, но е и солидна юридическа база за изграждането на развито социалистическо общество у нас.

Другарки и другари! Създаването на нова Конституция беше подготвено в значителна степен от Юлския пленум на Централния комитет на партията, който очерта насоките за по-нататъшното усъвършенствуване на социалното управление на страната. Много от текстовете на проекта за Конституция са юридически израз на политическите решения на Юлския пленум.

В проекта за нова Конституция са възплътени условията за по-нататъшно развитие и усъвършенствуване на социалистическата демокрация като основна предпоставка за развитието на нашето социалистическо общество. Развитието на социалистическата демокрация у нас е неразривно свър-

зано с пълното тържество на априлската политика на партията — политика, която разкри широк простор за творческите сили и инициативи на народа, за истинско обновление на целия наш общественно-политически живот, за непрекъснат материален и културен възход на страната.

Новата Конституция на Народна република България е тясно свързана и с дълбоките социални изменения, които настъпват в българското село. Укрепването на аграрно-промишлените комплекси създава всички предпоставки за изграждането на съвременно, високо механизирано, специализирано и концентрирано селско стопанство, създава условия за постепенното премахване на различията между държавната и кооперативната собственост. Това ще доведе до дълбоки социални промени в съвременния облик на българското село, до постепенно преодоляване на различията между града и селото, до по-нататъшно издигане на материалното и културното равнище на селските труженици.

Проектът за нова Конституция ще създаде юридическата основа за осъществяването на историческата програма, която Десетият конгрес на Българската комунистическа партия прие преди няколко дни. Претворяването на тази програма в живота, за което целият наш народ засвидетелствува спонтанно своята готовност и решителност, ще изведе Родината до нови висоти в нейното социалистическо развитие.

Една от основните гаранции за успешно решаване на големите и отговорни задачи, свързани с изграждането на развито социалистическо общество в България, е тясното сътрудничество със страните от социалистическата общност и особено нашата велика, братска дружба със Съветския съюз! С тази дружба е свързана и ще бъде свързана нашата национална съдба. Затова няма и не може да има нищо по-естествено и логично, че тази дружба е въздигната в конституционна повеля! Всички ние в тази зала, целият наш народ ясно съзнаваме, че без постоянното и най-тесно сътрудничество със социалистическите страни, без интеграцията на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз не можем да решим успешно задачите, които жизнените национални и интернационални интереси поставят пред нас. Затова ние, сдружените земеделци, винаги сме подкрепяли и ще подкрепяме последователната политика на нерушима дружба и единство с великата съветска страна, която провежда Българската комунистическа партия и нейният Централен комитет начело с другаря Тодор Живков. *(Ръкопляскания)*

Другарки и другари! Искам да засегна въпроса, който заема особено място в проекта за нова Конституция. Това

е въпросът за мястото и ролята на върховните органи на държавната власт — Народното събрание, Държавния съвет и Министерския съвет.

В съответствие с решенията на Юлския пленум в характера и дейността на тези върховни органи се внасят много нови положения, което повишава тяхната роля. По такъв начин се издига тяхната компетентност и дееспособност, за да се превърнат те в мощни институти, чрез които ще могат да се решават по-успешно крупните икономически и политически задачи на зрялото социалистическо общество, което ще се изгражда при динамично развитие на научно-техническата революция, в условията на нова икономическа система за ръководство на народното стопанство.

В проекта се подчертава значението на Народното събрание като върховен орган на държавната власт. Народното събрание осъществява върховен контрол и ръководство на дейността на всички други органи. Като най-висш орган на законодателната дейност то има решаващо значение за нейното усъвършенствуване. Голямо е значението, което се придава в тази насока и с предоставянето на законодателна инициатива и на други държавни и обществени организации.

Държавният съвет е нов висш орган на държавната власт, който съединява законодателната и изпълнителната дейност. Той с предоставените му широки пълномощия ще упражнява по същество върховно ръководство при осъществяването на вътрешната и външната политика на страната.

В проекта за нова Конституция правителството е охарактеризовано като висш изпълнителен и разпоредителен орган на държавната власт. На него се предоставя не само ръководната, координираща дейност по отношение на всички министерства и ведомства, но и редица други важни функции. Правителството ще осъществява практически онази огромна организаторска дейност, която е свързана с провеждането на държавната политика в областта на социалното управление и ръководството на икономиката.

Трите върховни ръководни органи, овластени с такива функции, ще представляват една цялостна система, напълно съответстваща на етапа, в който се намираме, и най-добре ще съдействува за разрешаване на големите задачи в областта на нашата вътрешна и външна политика.

Другарки и другари! Ние, сдружените земеделци, като представители на една от най-старите селски организации в Европа, организация, която в братско единство с Българската комунистическа партия води десетилетни борби за тържеството на социализма и в българското село, подкрепяме изцяло проекта за нова Конституция, защото сме дъл-

боко и искрено убедени, че той ще има решаващо, историческо значение за по-нататъшния социалистически възход на нашата родина! (*Ръкопляскания*)

Искам да подчертая тук и голямата роля на братското единство, на политическото единомислие и единодействие на Българската комунистическа партия и Българския земеделски народен съюз както в борбата против капитализма и фашизма в миналото, така и в съвместната работа и борба за изграждането на социалистическа България. В нашата най-нова история тази братска съвместна работа и борба е политически пример за единодействие на две партии в името на свободата и добруването на народа, в името на социализма. (*Ръкопляскания*)

Затова ние, сдружените земеделци, отбелязваме с оправдано удовлетворение факта, че тази братска дружба намери израз и признание и в проекта за нова Конституция, където е подчертано, че Българската комунистическа партия изгражда развито социалистическо общество в тясно сътрудничество с Българския земеделски народен съюз. (*Ръкопляскания*) Това е признание за единната комунистическо-земеделска съвместна работа и борба, за приноса на Земеделския съюз в строителството на социалистическата ни родина. Този текст отразява историческата истина за борбата, която комунисти и сдружени земеделци водиха и водят за изграждането на нова, социалистическа България. (*Ръкопляскания*)

Другарки и другари! Искам да заявя от тази трибуна, че ние, сдружените земеделци, единодушно подкрепяме проекта за нова Конституция. Българският земеделски народен съюз е и ще бъде предан и деен съюзник на партията-ръководителка в единната наша борба за щастието на българския народ, за непрестанен възход на нашето социалистическо отечество — Народна република България! (*Продължителни ръкопляскания*)

Председател акад. Сава Гановски: Има думата др. Живко Живков, първи заместник-председател на Министерския съвет.

Живко Живков: Другарки и другари народни представители! В обстановка на огромен политически и трудов подем за изпълнение на историческите решения на Десетия конгрес на партията, под знака на крепко идейно-политическо единство трудещите се в нашата страна посрещат с огромен интерес новото крупно политическо събитие — произвеждането на референдум за приемането на новата Конституция на Народна република България, проекта за коя-

то ние сега обсъждаме на настоящата сесия на Народното събрание.

Представеният от комисията начело с др. Тодор Живков проект за нова Конституция е забележителна харта на социалистическата демокрация, нова ярка изява на творческия марксизъм-ленинизъм, характерен за цялата дейност на нашата партия. С пълно основание можем да кажем, че проектът за нова Конституция носи чертите на победилия социализъм и представлява юридическа основа за изграждането на развито социалистическо общество в Народна република България.

Мисля, че ще изразя мнението на всички народни представители, ако изкажа от тази трибуна нашата благодарност на комисията и лично на нейния председател др. Тодор Живков за неговия голям принос в изработването на този исторически документ, за голямата творческа работа, която извършиха за успешното изпълнение на високо отговорната задача, а така също и на всички другари, които подпомогнаха работата на комисията и изработването на проекта за нова Конституция. *(Ръкопляскания)*

Проектът за новата Конституция, мотивиран така ясно в току-що изнесенния доклад от др. Тодор Живков, е изработен напълно в духа и начертанията на приетата от Десетия конгрес Програма на партията.

Като съхранява демократичните принципи на Димитровската Конституция от 1947 г. и ги развива по-нататък, в проекта за нова Конституция са разработени и нови принципи, които в своята съвкупност очертават по-нататъшното разгръщане на социалистическата демокрация в съответствие с развитието на социалистическото общество. Новата Конституция, от една страна, затвърдява историческите завоевания на българския народ, постигнати в България и на победата на социалистическата революция в България и на успешното решаване големите и сложни задачи на преходния период от капитализма към социализма, и, от друга страна — разкрива перспективите за осъществяване непосредствената историческа задача, която Десетият конгрес постави пред партията и народа — изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България.

Проектът за нова Конституция нагледно показва, че социализмът и демокрацията са неделими. Социализмът по своята природа е дълбоко демократичен обществен строй. В условията на социализма демокрацията разцъфтява, получава всеотраслен израз. С развитието на социалистическото общество и преди всичко с развитието и усъвършенстването на неговата икономическа система социалистическата демокрация се разгръща във всички области на живота,

все по-активно се въвличат трудещите се в управлението на държавата и обществото.

Политическата система на социалистическото общество, начело с работническата класа, при ръководната роля на комунистическата партия, се изгражда на основата на такива дълбоко прогресивни и трайни принципи, записани в новата Конституция, като: народния суверенитет, единството на властта, демократическия централизъм, социалистическия демократизъм, законността и социалистическия интернационализъм. Държавата като всеобхватна политическа организация на трудещите се е главното оръдие за изграждането на социалистическото общество. Както се посочва и в Програмата на партията, основната насока в развитието на социалистическата държава е постоянното разгръщане и усъвършенствуване на демокрацията, активното участие на трудещите се в управлението на държавата, на стопанското и културното строителство, в подобряването на работата на държавния апарат и засилване на народния контрол.

Повишават се ролята и значението на Отечествения фронт, Профсъюзите, Комсомола, културните и творчески съюзи и други обществени организации, като с тяхно съгласие на обществените организации могат да се предоставят и някои държавни дейности.

Новата Конституция е изградена изцяло върху ленинската постановка, че не е възможен победоносен социализъм без разгръщането на социалистическата демокрация. Демократизмът намира израз във всички раздели на Конституцията — в обществено-политическото устройство, в обществено-икономическото устройство, в основните права и задължения на гражданите, в цялата система на социалното управление.

Демократизмът в новата Конституция отразява както сегашното състояние, така и бъдещото развитие на обществените отношения. Конституцията разширява правата и свободите на гражданите и реалните гаранции за тяхното осъществяване, възпитава трудещите се в дух на комунистическо отношение към държавата, към социалистическата собственост като неприкосновена основа на социалистическия строй, към труда, съдействува за повишаване на тяхната социалистическа съзнателност. По такъв начин новата Конституция ще оказва мощно въздействие за ускоряване икономическото, социалното и културното развитие на страната, като създава материални и юридически предпоставки за по-бързо и ефективно решаване на задачите на развитото социалистическо общество.

Нашата социалистическа народнодемократична държава успешно изпълни задачите на преходния период, осигури

пълната победа на социализма в града и селото. Но като всеки жив обществен организъм, държавата също се развива и усъвършенствува. Новата Конституция създава основа за по-нататъшно усъвършенствуване на политическата организация на нашето общество. Като запазва основните си функции и черти на власт на работническата класа в съюз с трудещите се селяни, държавата все повече ще преграства в общонародна държава.

В новата Конституция последователно е прокаран марксистко-ленинският принцип за единството на властта. Този принцип се изразява във върховенството на Народното събрание, избрано по най-демократичен начин при равни права на мъжете и жените, навършили 18-годишна възраст, без разлика на народност, раса, вероизповедание, образование, служебно или обществено положение и имотно състояние. Народното събрание е върховен орган на държавната власт и изразява волята на народа и неговия суверенитет. То е единствен законодателен орган в Народна република България и върховен организатор на плановото ръководство на общественото развитие. Народното събрание съединява законодателната с изпълнителната дейност на държавата и осъществява върховен контрол.

Принципът за единството на властта намира по-нататъшно развитие и в създаването у нас на Държавен съвет като висш постоянно действащ орган на държавната власт, който осигурява съединяването на законодателната с изпълнителната дейност на държавата. Широките правомощия, които получава Държавният съвет като висш орган на Народното събрание, е ярък израз на стройната система, осигуряваща единство на властта на народа начело с работническата класа.

На основата на натрупания досега опит у нас, в Съветския съюз и в други социалистически страни новата Конституция определя Министерския съвет (правителството) като висш изпълнителен и разпоредителен орган на държавната власт. Той работи под ръководството и контрола на Народното събрание, а когато то не е в сесия — под ръководството и контрола на Държавния съвет, като осигурява изпълнението на техните решения и на собствените си решения. Министерският съвет организира провеждането на вътрешната и външната политика на държавата, ръководи икономиката чрез изготвянето на проекти за единни планове за обществено-икономическото развитие и на държавния бюджет, организира и контролира тяхното изпълнение след приемането им от Народното събрание, осигурява условия за осъществяване правата на гражданите, осигурява обществения ред и сигурността на страната, ръ-

ководи, координира и контролира непосредствено дейността на министерствата и ведомствата.

Много категорично и ясно е подчертано, че Министерският съвет отговаря за цялата си дейност пред Народното събрание и е длъжен ежегодно да се отчита пред него, че за цялата си дейност отговаря и се отчита и пред Държавния съвет.

Това изискване е също един израз на развитието на демократизма в държавното управление.

В проекта за новата Конституция на народните съвети се възлага да осъществяват държавната политика на своята територия, да развиват дейност за изпълнението както на общодържавните задачи, така и да решават въпросите от местно значение. Народните съвети също така съединяват работата по вземането на решения с тяхното изпълнение.

С издигане ролята на народните съвети те се утвърждават все повече като авторитетни органи на държавната власт и на народното самоуправление по места.

В условията на социалистическото общество и по-нататъшното разгръщане на социалистическата демокрация съвсем естествено е съчетаването на единството на властта с оперативната самостоятелност на различните държавни органи, които ръководят отделните сектори.

Взаимоотношенията между Народното събрание, Държавния съвет, Министерския съвет, министерствата и ведомствата и народните съвети се осъществяват на основата на ленинския принцип на демократическия централизъм.

В проекта за нова Конституция е закрепено реално създаденото важно положение, че нашата социалистическа държава принадлежи към световната социалистическа общност, което е едно от главните условия за нейната независимост и всестранно развитие, че тя развива и укрепва дружбата, сътрудничеството и взаимопомощта със Съветския съюз и другите социалистически страни, провежда политика на мир и разбирателство с всички народи.

Другарки и другари! През периода след приемането на Конституцията от 1947 г. в икономиката на страната настъпиха дълбоки качествени изменения. Социалистическата собственост в нейните две основни форми — държавна (общонародна) и кооперативна, е напълно господстваща у нас. Окончателно победиха социалистическите производствени отношения. Ликвидирани са всякакви форми на експлоатация на човек от човека. Настъпиха дълбоки изменения и в класовата структура на обществото. Така например в 1948 г. 19 на сто от заетите лица в материалното производство работеха в социалистическия сектор, сега този процент възлиза на 98,4 на сто, което означава, че почти цялото ак-

тивно население прилага своя общественополезен труд в социалистическия сектор. В селското стопанство само 8,8 на сто тогава бяха заети в социалистическия сектор, а сега — 99 на сто.

През 1948 г. близо половината от националния доход се създаваше в частния сектор, а сега само 0,3 на сто.

Сега 99,9 на сто от основните производствени фондове са социалистическа собственост — държавна и кооперативна.

Забележителните постижения в общественоекономическото развитие на страната са плод на творческото приложение на общите закономерности за изграждането на социализма съобразно конкретните условия в България. Те са резултат на провежданата марксистко-ленинска политика на партията и нейния Централен комитет, особено след историческия Априлски пленум от 1956 г. Те представляват материалната основа за създаването на новата Конституция.

Ценен принос в теоретическото осветляване на проблемите на социалистическата собственост, на развитието, обогатяването и сближаването на държавната и кооперативната собственост и тяхното постепенно сливане в бъдеще в единна общонародна собственост, както и в разработването на проблемите за усъвършенствуването на класовата структура на нашето общество по пътя на постепенното преодоляване на вътрешнокласовите и междукласовите различия за създаване на социална еднородност на обществото представляват разработките, които направи др. Тодор Живков на Юлския пленум (1968 г.), в отчетния доклад пред Десетия конгрес на партията и с неговото лично участие при разработването на Програмата на партията.

Развитието на социалистическата икономика е основа за всестранен напредък на обществото и на свободната човешка личност, за разгръщането на социалистическата демокрация, за благоденствието на народа и възхода на Родината. От своя страна развитието на социалистическата демокрация в стопанската област оказва активно влияние за укрепването и развитието на икономическата база на обществото.

„Взет отделно — пише Ленин, — никакъв демократизъм не ще даде социализъм, но в живота демократизмът никога не ще бъде „взет отделно“, а ще бъде „взет заедно“, ще оказва своето влияние и върху икономиката, ще подтиква нейното преустройство, ще се подлага на влиянието на икономическото развитие и т. н. Такава е диалектиката на живата история“. (В. И. Ленин — Държавата и революцията, стр. 74).

Тези мисли на Ленин подчертават, че демокрацията е нещо реално, когато тя се разпростира и в икономическата област, когато се основава не върху частнокапиталистическата

собственост на средствата за производство, а върху обществената, социалистическата собственост, която на дело премахва всякаква експлоатация на човек от човека, т. е. когато тя се разпростира във всички области на живота — в държавната, икономическата, социално-политическата и духовната област. Само такава демокрация може да бъде пълнокръвна, действена, да гарантира реалните права и свободи на гражданите. Новата Конституция се характеризира именно с това, че принципите на социалистическия демократизъм пронизват всички сфери на социалното управление, в т. ч. и стопанската област.

В проекта за нова Конституция намира по-нататъшно развитие стопанско-организаторската и културно-възпитателната функция на социалистическата държава. Тази функция произтича от изискванията на основния икономически закон на социализма, който определя целта на общественото производство — непрекъснато подобряване материалното благосъстояние и културното положение на народа, непрестанната грижа за човека, за неговото добруване.

Обхватът на стопанско-организаторската функция на социалистическата държава на съвременния етап се определя от целия сложен комплекс от задачи — икономически, социално-политически и идеологически. Определящо значение сред тях има сега задачата да се изгради материално-техническата база на развитото социалистическо общество, да се развият с високи и устойчиви темпове производителните сили, да се повишава интензификацията на икономиката. Пълното използване на интензивните фактори за икономически растеж, на най-новите постижения на научно-техническата революция е главната насока в политиката на партията и държавата за бързото развитие на производителните сили през етапа на изграждането на развито социалистическо общество, осигуряваща комплексното и все по-пълно задоволяване на материалните и духовните потребности на трудещите се.

Родята на социалистическата държава в ръководството на икономиката намира конкретна научна разработка в проекта за новата Конституция.

Държавата осъществява ръководство на народното стопанство и другите области на обществения живот чрез единни планове за общественоекономическото развитие на страната. В тази си дейност социалистическата държава се опира на инициативите и творческата дейност на трудовете колективи, на научните институти и обществените организации, като използва силата на моралните и материалните стимули. При осъществяването на плановото начало и неговото усъвършенстване държавата използва постиже-

нията на науката и техниката, трудовите и материалните ресурси и предимствата на международното социалистическо разделение на труда. Държавата създава всички необходими условия за развитието на науката и техниката с цел да се осигурява научно управление на обществото, широко разгръщане на научно-техническия прогрес, всеобхватен растеж на икономиката и на културата.

Повишаването на икономическата роля на социалистическата държава е свързано с по-нататъшното усъвършенстване на формите и методите на ръководство на народното стопанство, със създаването на такива условия, които осигуряват пълен простор за проявление на обективните икономически закони на социализма. Важно значение в това отношение има новата система на стопанското ръководство, правилността на чиито основни принципи напълно се потвърдиха от живота, а така също и решенията на Юлския (1968 г.), Септемврийския (1969 г.), Априлския (1970 г.) и други пленуми на Централния комитет на партията за последователното и комплексно прилагане на новата система във всички области на общественния живот, за концентрация и специализация на производството чрез изграждането на държавни стопански обединения и аграрнопромишлени комплекси, за ускоряване научно-техническия прогрес и усъвършенстване на икономическия механизъм.

Развитието на социалистическата демокрация в народното стопанство намира израз в активното участие на трудовите колективи в стопанската дейност чрез стопанските съвети в държавните стопански обединения и стопанските комитети в клоновете, общите събрания и управителните съвети на трудово-кооперативните земеделски стопанства и аграрнопромишлените комплекси, производствените съвещания, социалистическото съревнувание и т. н.

В духа на Програмата на партията новата Конституция разширява правата на гражданите и гаранциите за тяхното осъществяване. Политическите права и свободи на гражданите, правото на труд, на обществено осигуряване, на безплатно образование и медицинско обслужване, на почивка и пр. са гарантирани конституционно. Задължението на държавата да развива социалистическата общественно-икономическа система създава реални материални предпоставки за осъществяване на тези права и социални придобивки.

Съвършено ново положение в Конституцията е положението, че икономиката на Народна република България се развива като част от световната социалистическа икономическа система. С това се утвърждава един реален факт с изключително значение за бъдещото развитие на нашата страна. Както досега, така и занапред България ще участва активно в международното социалистическо разделение

ние на труда. Задълбочаващото се икономическо и научно-техническо сътрудничество с братските социалистически страни и на първо място със Съветския съюз е важен фактор за ускоряване на научно-техническия прогрес, за интензивното и ефективно развитие на българската икономика и в крайна сметка — за пълното изграждане на материално-техническата база на развитото социалистическо общество.

Другарки и другари! Проблемите на демокрацията се намират в центъра на идеологическата борба между социализма и капитализма. Това е една от любимите теми на империалистическата пропаганда. Буржоазните идеолози, на които пригласят ревизионистите, с всички средства се стремят да дискредитират социалистическата демокрация. Те предлагат всякакви „рецепти“ за „подобряването“ на социализма и на социалистическата демокрация. Подобни съвети целят да се измени характерът на социалистическия обществен строй и да се подкопае властта на работническата класа.

Буржоазните идеолози и ревизионистите превъзнасят т. нар. „чиста“ демокрация, демокрация въобще, стояща над класите, развиваща се във и независимо от класовата структура и съотношението на класовите сили в обществото. Те говорят за демокрацията в смисъл на формалната буржоазна демокрация, при която властта на монополистическия капитал се прикрива от няколко боричкащи се буржоазни партии. Те старателно избягват да говорят за демокрацията в другите области на живота — икономиката, културата, социалните отношения и т. н. Те съзнателно не засягат въпроса, кой владее средствата за производство, какви реални гаранции дава буржоазната демокрация за упражняване правото на труд от милионите хора, за които трудът е единственото средство за съществуване.

Конституцията на Народна република България — това е нашата социалистическа демокрация в действие, демокрация народна. Нито една буржоазна конституция не дава материални и юридически гаранции за правата и свободите на гражданите. Нито една буржоазна конституция не провъзгласява принципа за ликвидиране експлоатацията на човек от човека. Нито една буржоазна конституция не създава възможност за активно участие на трудещите се в управлението на икономиката на държавата и в обществено-политическия живот. Силата на нашата социалистическа демокрация произтича от това, че тя има икономическата си основа в обществената, социалистическата собственост върху средствата за производство, че тя има политическата си основа в социалистическия обществен строй, в съюза на работническата класа и трудещите се селяни под ръководството на работническата класа. Важен елемент на нашия социа-

листически демократизъм е исторически създалото се еднотомислие и единодействие между Българската комунистическа партия и Българския земеделски народен съюз в борбата против фашизма и капитализма и в осъществяване целите на социализма. (*Ръкопляскания*)

Самият факт, че проектът за новата Конституция се постави на всенародно обсъждане, че тя се предлага за приемане от народа чрез референдум, най-добре говори за дълбокия демократизъм в нашето общество, че народът сам решава съдбините си, участва непосредствено в обсъждането и приемането на основния закон в нашето общество — Конституцията.

Няма никакво съмнение, че нашият народ отново ще изрази твърдата си решимост да върви неотклонно по пътя на социализма в братска дружба и единство със Съветския съюз и другите социалистически страни за изграждането на развито социалистическо общество. (*Ръкопляскания*)

Гласувайки за новата Конституция, нашият народ ще гласува за своето благоденствие, за щастливото си настояще и светло бъдеще, за неспирния всестранин възход на своята социалистическа родина! (*Ръкопляскания*)

Председател акад. Сава Гановски: Другарки и другари народни представители, има предложение за двадесет минути почивка. Моля, които са съгласни с това предложение, да гласуват. Приема се.

Двадесет минути почивка.

(*След почивката*)

Председателстващ Екатерина Аврамова: (Звъни) Другарки и другари народни представители, заседанието продължава.

Има думата за изказване по проекта за нова Конституция др. Боян Българанов.

Боян Българанов: Другарки и другари народни представители! Проектът за нова Конституция на Народна република България, дълбоко обмислен и грижливо изработен от избраната от Народното събрание комисия под председателството на др. Тодор Живков, бе обсъден по линията на Отечествения фронт, Профсъюзите и Комсомола. При това всенародно обсъждане трудещите се имаха възможност да кажат своята дума по проекта за основен закон на социалистическата държава, непосредствено да участвуват в определянето на главните принципи на нашия общественостроителски строй и редица основни разпоредби, които имат

програмно значение за изграждането на развито социалистическо общество.

Участието на милиони граждани в обсъждането и големият брой предложения за подобряване на проекта говори за големия интерес на гражданите към новата Конституция, за голяма политическа активност и зрялост. Това дава основание да считаме, *че проектът за Конституция на Народна република България, която се предлага да обсъдим, да одобрим и да предложим за приемане непосредствено от народа чрез референдум, е колективно творчество на целия български народ, посреща се с горещо одобрение, отговаря на коренните интереси на всички слоеве от населението на Народна република България.*

Произвеждането на референдум за приемането на новата Конституция ще бъде нов важен политически акт, израз на дълбоко демократически характер на нашата държава и общество и съответствува на голямото значение, което придобива приемането на нова Конституция.

Действащата досега Конституция, изработена под ръководството на Георги Димитров и влязла в бита и съзнанието на българския народ като Димитровска Конституция, затвърди по законодателен ред победата на народа на Девети септември и установи социалистическите принципи на държавното управление.

Димитровската Конституция изигра голяма историческа роля за укрепване на социалистическия обществен строй, за разширяване правата и свободите на трудещите се.

Под ръководството на Българската комунистическа партия в съответствие с принципите на Конституцията бяха проведени дълбоки социално-икономически революционни преобразования, като национализацията на индустриалните предприятия и банките, преустройството на селското стопанство на кооперативна основа, беше въведено плановото развитие на социалистическата икономика, утвърдиха се новите социалистически обществени отношения. *За пръв път в историята ни народът отхвърли експлоатацията на човек от човека и действително се почувствува господар в своята страна, на своята държава и съдбини.* Отпришената народна енергия, мъдро направлявана от партията и народната власт, извърши дълбоки преобразования във всички области на живота — икономиката, културата, в социално-класовата структура на обществото, в ролята на държавата и обществените организации.

Априлският пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия, Осмият и Деветият конгрес, Юлският, Ноемврийският и Септемврийският пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия тласнаха далеко напред развитието на нашата страна.

Животът показва, че редица постановки в Конституцията са надминати в общественно-политическото развитие и трябва да се създаде нова Конституция, която да отрази дълбоките изменения, станали в страната и социално-класовата структура на обществото. На базата на новата Конституция ще се разгръща изграждането на развитото социалистическо общество, ще се развива и усъвършенствува по-нататък социалистическата демокрация, ще се създават по-благоприятни предпоставки за развитието на обществото и личността.

Проектът за новата Конституция е в пълно съответствие с Програмата на Българската комунистическа партия и ще бъде важен инструмент за реализиране на нейните цели, като създава правнополитически условия за свободно проявление на закономерностите на развитото социалистическо общество.

Именно затова, че проектът за нова Конституция на Народна република България отговаря на назрели обществени потребности, се посреща от българския народ с пълно одобрение и с чувство на законна гордост, че ние ще имаме Конституция, която най-пълно и добре отразява същността и постиженията на нашия обществен социалистически строй.

В глава първа на проекта е развит разделът за общественно-политическото устройство. Той регламентира трите основни съставни части на политическата организация на нашето общество — партията, държавата и обществените организации. Българската общественост със задоволство посрещна възвестяването по конституционен път на ръководната роля на Българската комунистическа партия в държавата и обществото. Това е израз на едно всепризнато положение, завоювано от Българската комунистическа партия в нейната многогодишна борба против капитализма и монархо-фашизма, както и в борбата за социализъм. *Ръководната роля на Комунистическата партия като политически авангард на работническата класа и всички трудещи се е обективна закономерност в развитието на социалистическото общество.* Нарушаването на тази закономерност поставя в опасност не само развитието, но и съществуването на социалистическия обществен строй. Не случайно главните атаки и усилия на враговете на социализма са насочени към дискредитиране на комунистическите партии, в отслабване на техните връзки и влияние сред масите. Критиката на социалистическия строй, рецептите на доброжелателите в капитализма, които са загрижени за развитието на социалистическата демокрация, жадуващите за „нов“ по-демократичен вид социализъм се свързват с исканията за многопартийната система. И това те разбират не в смисъл на съще-

ствуване и на други политически партии, които признават програмата и ръководната роля на Комунистическата партия и в братско сътрудничество с нея да работят за делото на социализма, каквито са в нашата страна взаимоотношенията между Българската комунистическа партия и Българския земеделски народен съюз. Те искат друго — да се допуснат партии, които да делят мегдан с Комунистическата партия, да се домогват за власт, *в крайна сметка да се оформят като политическа опозиция и база на реакцията в служба на интересите на контрареволуцията. Това в нашата страна е отдавна минало свършено и връщането към прелестите на буржоазната демокрация е отдавна бита карта.*

Отечественият фронт в Народна република България, който е олицетворение на морално-политическото единство на българския народ и израз на съвместната работа на комунисти, земеделци и безпартийни, винаги е работил за утвърждаването на ръководната роля на Българската комунистическа партия в нашето общество. *Отечественият фронт и занаяд ще работи, за да укрепва все повече любовта и привързаността на трудещите се към нашата любима партия, която е организатор, ръководител и вдъхновител на всички наши победи по пътя към социализма и комунизма.*

Ръководната роля на Българската комунистическа партия е главната гаранция за завоюването на нови успехи в строителството на социализма, за победата на комунизма в Народна република България. Затова характерна черта на новата Конституция е, че нейната теоретическа основа е Програмата на Българската комунистическа партия. Цялото съдържание на новата Конституция, както заяви др. Тодор Живков, е пронизано от основната цел на партийната програма: „Всичко в името на човека, всичко за благото на човека!“

В чл. 1 на проекта за нова Конституция е дадена точна и ясна характеристика на Народна република България като социалистическа държава на трудещите се от градове и села начело с работническата класа. Нашата социалистическа държава е главното оръдие в изграждането на развито социалистическо общество. Тя служи на коренните интереси на народа, като създава условия за подобряване благосъстоянието на народа и за свободното развитие на човека.

Социалистическата демокрация произтича обективно закономерно, задължително от дълбоко демократичната същност на социалистическата революция и социалистическото общество. Това се обуславя, *първо*, от факта, че работническата класа, освобождавайки себе си, освобождава и широките народни маси от икономически, социален и политиче-

ски гнет и, *второ*, защото работническата класа и нейният политически авангард — Комунистическата партия — могат да изпълнят своята историческа мисия — премахването на капитализма, изграждането на социализма и преминаването към комунистическо самоуправление само като организират най-широкото и активно участие в държавните дела на всички трудещи се.

Другарки и другари народни представители! Онова, което ярко характеризира дълбоко демократичната същност на проекта за нова Конституция, е обстоятелството, че в нея са разработени въпросите за мястото и ролята на обществените организации в системата на социалното управление. Те трябва да обединяват и привличат различните слоеве от населението в социалистическото строителство, да изразяват и защитават техните специфични интереси. Изтъква се и ролята на обществените организации при осъществяване на задачите на държавата.

Решенията на Юлския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия и постановките, приети в Програмата на партията за обществените организации, творчески са намерили място в проекта за новата Конституция. Социалистическият демократизъм се развива в самата държавна организация и наред с това се засилва и участието на обществените организации, а чрез тях и на всички слоеве от народа в държавното управление. Укрепва се самостоятелният характер на обществените организации, ще се развива демократизмът в техния вътрешен живот. Проектът предвижда възможност Народното събрание да предоставя на обществените организации някои държавни дейности и да създава държавно-обществени органи. Това положение има изключително важно значение за по-нататъшното развитие на кълновете на бъдещото комунистическо самоуправление в нашето общество.

Нов израз на развитието на социалистическата демокрация у нас, отразено в проекта за Конституцията, е значителното разширяване кръга на субектите, които имат право на законодателна инициатива. Досега такова право имаха Министерският съвет и народните представители, ако проектът е подписан от една пета от тях.

В проекта се предвижда законодателна инициатива да имат Държавният съвет, Министерският съвет, постоянните комисии на Народното събрание, народните представители, Върховният съд и главният прокурор. *Законодателна инициатива се предоставя и на централните ръководства на Отечествения фронт, Професионалните съюзи, Димитровския младежки комунистически съюз и Централния кооперативен съюз по въпросите от кръга на тяхната дейност.*

Важно принципно значение за развитието на демокра- тизма в нашето общество има и залегналото в чл. 121 на проекта за Конституция положение, при което народните съ- вети в своята дейност трябва да се опират на инициативата и широкото участие на населението, да работят в тясно вза- имодействие с политическите, професионалните и други об- ществени организации.

В това отношение широк простор за развитието на де- мократизма и самоуправлението добива възможността на народните съвети при решаването на по-важни въпроси от своята компетентност, засягащи интересите на населението от съответната административно-териториална единица и отделно населено място, да се допитват до народа или да провеждат референдум, опирайки се на масовите организа- ции.

Другарки и другари! Отечественофронтовската общест- веност в нашата страна, 3 800 000 членове на Отечествения фронт, комитетите и движенията, които влязоха в системата на Отечествения фронт след Юлския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия и неговите колективни членове — обществените и масовите организации и творческите съюзи, с голямо удовлетворение посрещат тек- ста на чл. 6 от проекта за Конституцията, в който е запи- сано: „Отечественият фронт е възплъщение на съюза на ра- ботническата класа, трудещите се селяни и народната инте- лигенция. Той е обществена опора на народната власт, ма- сова школа за патриотично и комунистическо възпитание на населението и за привличане на трудещите се в управление- то на страната.“ Определянето по конституционен ред на мястото, ролята и задачите на Отечествения фронт в систе- мата на социалното управление е не само признание на го- лемия принос на Отечествения фронт в борбата за завою- ване на историческата победа на 9 септември 1944 г., за ук- репване на народната власт и в строителството на социа- лизма. Това е в същото време голямо задължение и отго- ворност пред партията и народа за още по-енергичната дей- ност в духа на решенията на Юлския пленум на Централ- ния комитет на Българската комунистическа партия, на Де- сетия конгрес и Програмата на Българската комунистиче- ска партия. Пред нас стои задачата да доведем докрай преустройството на дейността на Отечествения фронт — най-масовата обществено-политическа организация. След- вайки линията за преодоляване вътрешноорганизационната обособеност на Отечествения фронт, ние се стремим да се премахват в практическата му дейност границите между членовете на организацията и цялото население. В своята обществена изява Отечественият фронт да прилага таки- ва форми на работа, които са присъщи на едно всенародно

движение. По този начин Отечественият фронт ще дава още по-голям принос като най-масова обществена опора на Българската комунистическа партия и народната власт в изграждането на развито социалистическо общество и завоюване на подстъпите на светлите бъднини на комунизма.

Другарки и другари народни представители! Основната цел в дейността на Българската комунистическа партия и държавата е щастието и благоденствието на човека, на труженика в социалистическото общество. Социалистическият строй създава най-широка предпоставка за добруването на човека, за неговото всестранно развитие. Само социалистическият строй създава икономически и обществено-политически предпоставки за действителна свобода и равнопоставяне.

Правата и свободите на гражданите в социалистическото общество са присъщ елемент на социалистическата демокрация и необходимо условие за ускореното развитие на самото социалистическо общество. Правата и задълженията на гражданите са свързани най-тясно със завоеванията в общественото и икономическото ни развитие, при спазване на принципа за съчетаване на личните и обществените интереси. Текстовете на проекта за Конституция, третиращи правата и задълженията на гражданите в Народна република България, са израз на принципите на социалистическия демократизъм, на новия социалистически хуманизъм, на нашите възгледи за морал и поведение на тружениците на социализма. Реализирането на правата и задълженията на гражданите се осигурява чрез система от материални, политически и юридически гаранции.

Разработването на въпросите за равнопоставянето на гражданите, за равенството на мъжа и жената, за правата на младежите, за брака и семейството, за правото на труд и почивка, за безплатното образование, за творчеството в областта на науката, културата и изкуството, което трябва да се развива в комунистически дух и да служи на народа, имат голямо политическо и мобилизиращо въздействие. Те дават дълбок отпечатък върху облика и характеристиката на нашата социалистическа демокрация, демокрация не формална, а действителна, не на думи, а на дело.

С чувство на гордост се посрещат и текстовете в Конституцията, в които се третира въпросите за запазването на световния мир и се квалифицират като тежки престъпления пропагандата и подстрекателството към война, което отговаря на дълбоко миролюбивата същност на социалистическия строй и твърдото желание на българския народ да живее и твори в мир.

Другарки и другари! Не е възможно в едно кратко изказване да се вземе отношение по всички раздели и членове

ве на проекта за Конституция. Проектът за Конституция е изработен на основата на пълното използване принципите и методите за научно управление и развитието на нашето социалистическо общество. Те са дълбоко научните устои на новата Конституция и тя успешно ще обслужва изграждането на развито социалистическо общество у нас.

Българският народ, въоръжен с Програмата на Българската комунистическа партия и новата Конституция на Народна република България, с още по-голям ентузиазъм и увереност, под ръководството на Българската комунистическа партия ще се заеме с изпълнение на задачите, които постави Десетият конгрес на партията.

Не може да има никакво съмнение, че предстоящият референдум ще се превърне в една мощна политическа демонстрация, на израз на всенародното доверие към партията и правителството. С потвърждаващото „да“ за новата Конституция българският народ ще манифестира пред целия свят, че няма сила в света, която може да го отклони от избрания път — пътя към социализма и комунизма. (*Ръкопляскания*)

Председателстващ Екатерина Аврамова: Има думата за изказване др. Георги Джагаров.

Георги Джагаров: Другарки и другари народни представители! Нова Конституция се приема, когато за това са съзрели съответните обществени условия, когато съществуващите форми на държавно устройство и управление са изчерпили своите възможности, когато страната е навлязла в нов етап от своето развитие и когато се налага той законодателно да бъде утвърден и подпомогнат.

За пръв път нашият народ се сдобил с Конституция след освобождението от османско робство. Тогава той възприел най-доброто от опита, който други народи бяха вече натрупали. Известно е, че около Търновската конституция, за нея и против нея, се разгръщаха остри политически битки, защото монархът и реакционната буржоазия се мъчеха да я потъпчат, а народът, ръководен от демократичните сили, упорито отстояваше правата, които тя му осигуряваше.

Всяка Конституция изразява същността на даден обществен строй. След победата на 9 септември 1944 г. в България на власт дойдоха трудещите се, работническата класа встъпи в своите права, Комунистическата партия, заедно със Земеделския съюз и други прогресивни политически сили, пое съдбините на страната в свои ръце, като определи развитието ѝ по пътя на социализма.

На 4 декември 1947 г. беше приета Конституция, която ние кръстихме с името на великия Георги Димитров. По

своя дух и смисъл тя отрази голяма част от съветския опит и оттогава досега блестящо служи на народа; върху нейна основа укрепна и се разгърна народната демокрация като една от формите на пролетарска диктатура; построиха се основите на социализма; състави се цял кодекс от закони, които ни помагаша да водим с успех борбата срещу враговете и да преустройваме живота според принципите на научния комунизъм.

Фактът, че се налага да приемем вече нова Конституция, сам по себе си говори с какви бързи темпове се е развивало социалистическото общество у нас, какви завоевания сме постигнали в икономическото и културното строителство.

Проектът, който се обсъжда днес и който е изработен от комисия начело с др. Тодор Живков, е едно държавноправно възплъщение на априлската линия на партията, възплъщение на възприетия усвоен опит от Съветския съюз и от другите братски социалистически страни, той отговаря на онези задачи, които се поставят в Програмата на Българската комунистическа партия. Нашата родина навлиза в етапа на зрелия социализъм; това изисква още по-съвършена организация на общественото устройство, още по-съвършени форми на властта и нейните институции.

Предимствата на проекта са очевидни; той ни радва и вдъхновява с цялата си същност, нещо, което пролича при неговото общонародно обсъждане. Тук нито има възможност, нито е необходимо да се навлиза във всичките подробности на този изключителен документ. Ще кажа само, че от наименованието на България като Народна република до последния си пасаж включително проектът е една проява на държавно-творческата дарба на българина.

В наименованието е заложена връзката ни с национално-освободителните борби, мечтата на Левски за чиста и свята република. Нека се знае, че с това име на уста загинаха хиляди и хиляди борци срещу капитализма и фашизма, че с това име се роди нова България, че това име ни завеща Георги Димитров, че с това име трудещите се у нас под ръководството на партията строиха и построиха социализма, че с това име изграждахме българо-съветската дружба, то се утвърди в международните ни отношения, това име е сладко за нашето ухо и то се произнася от всекиго с ясното съзнание, че става дума не за някаква друга, а за социалистическа България.

Както се казва в мотивите на другаря Тодор Живков, проектът изявява твърдата решителност на българския народ да изгражда под ръководството на нашата Комунистическа партия развито социалистическо общество, проклами-

ра се принадлежността на нашата държава към световната социалистическа система, дава се нов и стремителен тласък напред в нашето развитие.

Ние можем да се гордеем, че в проекта не само се обявяват, но се и гарантират материално-политически и юридически ония основни права и свободи на човека, за които са изгорели в борба и труд най-светлите чада на нашия народ. Нас, творците на литературата и изкуството, по-специално ни вълнува оня пасаж, който обявява, че авторските права се закрилят от държавата, че държавата, кооперативните и обществените организации създават условия за разгръщане на творческа дейност и за използване на художествените творби в интерес на народа и човека. Няма и не може да има нито една буржоазна държава, която може да запише подобни текстове в своята Конституция.

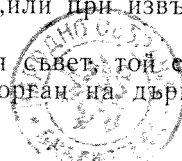
Измежду задълженията, които се предвиждат за гражданите на Народна република България, натежават със своя хуманизъм ония, които изискват да се трудим, да се борим срещу експлоатацията на човек от човека, които забраняват да се проповядва ненавист или да се унижава човека поради неговата расова, национална или религиозна принадлежност, ония задължения, които превръщат България в борец за мир и дружба между народите, в крепост срещу всякакви фашистки или други антидемократични идейни попъзновения.

Другарки и другари народни представители! В глава I, чл. 3 на проекта е записано, че държавата трябва да развива и укрепва дружбата, сътрудничеството и взаимопомощта със Съветския съюз и другите социалистически страни. Това, разбира се, е правилно и хубаво, но ми се струва, че е необходимо да се поясни — върху принципите на пролетарския интернационализъм. Излишно е да обяснявам защо това е необходимо.

Препоръчвам също така в глава IV, чл. 81, ал. 2 да не се изброяват обществените организации, които имат право на законодателна инициатива, тъй като бройката на тези организации в перспектива — успоредно с все по-пълното разгръщане на социалистическата демокрация — ще нараства, а да се каже, че право на законодателна инициатива имат и обществените организации с общонационално значение в кръга на тяхната дейност. Това ще отговаря на вече съществуващата практика, отразена в чл. 9 на проекта, за развиване на обществено-държавното начало.

Към глава V, чл. 94, ал. 1, след думите „В условия на война“ да се прибавят думите „или при извънредни обстоятелства“.

Що се отнася до Държавния съвет, той се определя като висш постоянно действащ орган на държавната власт,

като висш орган на Народното събрание. Със създаването на Държавен съвет се завършва една цялостна структура на народовластието, на социалистическата демокрация у нас и в такъв случай между сесиите на Народното събрание той трябва да осъществява всички пълномощия на Народното събрание. На Държавния съвет, на неговите решения, на неговата воля и на неговия контрол ще се подчиняват всички органи и институции на българската държава, които действуват на нейна територия или в чужбина.

С оглед на по-голяма яснота и за да се избегне дублиране на думите, предлагам Министерският съвет да се нарича правителство на Народна република България. Тази дума по-точно изразява характера на Министерския съвет като орган, предназначен да осигури практически изпълнението на решенията на Народното събрание и на Държавния съвет.

Другарки и другари народни представители! Проектът за нова Конституция е едно ярко доказателство, че България е в разцвета на своето политическо, икономическо, културно здраве на своите духовни и държавнически сили. Ние правим стъпка, която се изисква от етапа на развитото социалистическо общество, стъпка, която се диктува от вътрешни и международни обстоятелства, стъпка, която се налага от историческата необходимост.

Другарки и другари народни представители! България навлезе в десетилетието на 1300-та годишнина от своето съществуване. От нейните пазви сега ще изхвърчи една чудесна птица, която ще се вреже с широко размахани криле в просторите на утрешния ден, за да носи добрини, мир, братство, свобода и щастие на нашия народ. Затова аз като народен представител, упълномощен от своите избиратели да изразявам тяхното мнение, одобрявам изцяло проекта за нова Конституция на Народна република България, както и предложението той да бъде приет непосредствено от народа чрез референдум. *(Ръкопляскания)*

Председателстващ Екатерина Аврамова: Давам думата на народната представителка инж. Мария Димитрова.

Инж. Мария Димитрова: Уважаеми другарки и другари народни представители! Настоящата сесия на Народното събрание се свиква в обстановка на всенародно въодушевление от грандиозните перспективи, очертани от историческия Десети конгрес на партията в забележителната програма, която той утвърди.

Заедно с целия български народ и младото поколение у нас в тези радостни следконгресни дни с всичките свои

инициативи и дела дава израз на дълбоката си благодарност за големите партийни грижи, за високото доверие, за пълния размах на крилете на младостта ни, които ни предостави партията с новите си решения.

Проектът за нова Конституция е непосредствен резултат на априлската линия на партията. След като партията възстанови ленинските принципи и норми за партийно и държавно ръководство, през изминалите 15 години беше извършена колосална по своите мащаби работа за по-нататъшното развитие на социалистическата демокрация у нас. Може смело да се каже, че демократичните основи на проекта за нова Конституция имат своето начало в историческия Априлски пленум на партията. Тя е още едно потвърждение на жизнеността на априлската линия на партията.

Историческото значение и роля на партията на българските комунисти като ръководна сила в изграждането на развитото социалистическо общество справедливо са намерили израз в проекта за нова Конституция.

Днешната българска младеж има щастлива съдба. Тя расте, учи се и работи в слънчевия ден на социалистическа България, окриляна и вдъхновявана от партията на българските комунисти, приела като синовен дълг идеите на Маркс и Ленин, определила своето място на творец и съзидател. И няма такава сила, която може да я отклони от верния път, от пътя на партията. И това намери реални измерения в дейността на българската младеж между последните два конгреса на партията и особено в дните на Десетия конгрес. Защото той имаше за своя главна тема бъдещето. А бъдещето и младежта са неделими. „Младото поколение на България — казва др. Тодор Живков от трибуната на конгреса — това са нашите деца и внуци, това са хора, израсли в условията на социалистическа България, отгледани от нас, възпитани от нас, наша вярна смяна. Нашата младеж — това е нашето бъдеще, това е безсмъртието на нашите дени и на нашето дело.“

Истински простор за развитието на способностите, за всестранен разцвет на талантите, за пълна изява на възможностите си младото поколение получи едва след народната победа на 9 септември 1944 г. и най-вече след историческия Априлски пленум на партията. Днес младежта има свое достойно място в социалистическото развитие на България. Тя е строител, работник, учащ се, но тя не е само изпълнител, но и организатор на своя труд.

Безброй са примерите на вниманието, доверието и грижите на Българската комунистическа партия и народната власт към младежта. На партийното доверие и обич младостта отговаря с всеотдайни дела, с чисти и смели помисли.

Другарки и другари! Говоря всичко това, за да изкажа още веднъж думи на благодарност за голямата, традиционна, вкоренена, бих казала, грижа на партията за настоящето и бъдещето на младежта, а в крайна сметка за социалистическото бъдеще на Родината.

Поетите наричат времето, в което живеем, съдбоносно. И тази дума не е просто красива, поетична дума. Тя е изпълнена с дълбоко съдържание, защото е свързана с всеки от нас, защото времето, в което социалистическа Народна република България прави своите гигантски крачки в общественото, икономическото, социалното и духовното развитие, е съдба на всеки българин.

Това е време, пронизано от грижата за човека, в което се извисява вековният порив на българина към чиста и свята република. Чистата и свята република за нас ще бъде републиката на развитото социалистическо общество.

Затова с такава сила публикуваният проект за нова Конституция на Народна република България вълнува и младежта на нашата страна.

Нашата партия още веднъж показва чрез този документ своята сила на марксистко-ленинска партия, която отчита социално-икономическите изменения в страната. Още веднъж показва, че не само крачи с времето, но и нейният поглед е отправен далече напред. Защото с новата Конституция се открива нов етап в развитието на социалистическата демокрация.

Новата Конституция, която е представена за всенародно допитване, като утвърждава победилия социализъм, заедно с това, както е упоменато още в началото, представлява основен закон за строителството на развитото социалистическо общество. Конституцията провъзгласява, че „с цялата своя дейност социалистическата държава съдейства за прерастването на социалистическото общество в комунистическо“.

Центърът на новата Конституция, това са формулировките за главните задачи на социалистическата държава в строителството на развитото социалистическо общество. През този етап тя ще прерасне в общонародна държава. Същевременно в проекта за нова Конституция се отделя все по-широко място на обществените организации, в това число и на Димитровския комунистически младежки съюз, на тяхната роля в обществено-политическия живот на страната, в нея се гарантира правото за широко участие на трудещите се и младежта в управлението на стопанската дейност, която се явява решаваща сфера в строителството на развитото социалистическо общество.

Димитровският комсомол вижда в новата Конституция важно средство, което ще съдейства за по-чататъшното

изпълнение на партийната поръка, поставена ни в решенията на Декемврийския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия от 1967 г. и Тезисите за работа с младежта и Комсомола.

Проектът за нова Конституция вълнува и вдъхновява нашия народ и основателно предизвиква ентусиазъм сред българската младеж. Конституцията е адресирана преди всичко към бъдещето, а бъдещето и младежта са неделими. И всички моменти на този забележителен документ се преплитат тясно и непосредствено с жизнената съдба на днешното младо поколение. В проекта се изтъкват постоянно нарастващите грижи към младежта, издигането на нейното място и роля в системата на развитото социалистическо общество, в което встъпваме сега, в труда, управлението и общественно-политическия живот.

Младото поколение се радва на всички права, поема всички задължения, предявени към всички поколения, но има и такива, адресирани единствено главно към младежта.

Да вземем например чл. 43. В него са регламентирани принципите на безплатно образование, имащи предвид преди всичко младежта. Съдържаният строг научен текст съдържа такъв мощен емоционален заряд, когато прочетеш, че в близка перспектива трябва да се премине към всеобщо средно образование. С такова забележително постижение не може да се похвали никоя капиталистическа страна, до това никога там няма да се стигне, докато не се промени експлоататорският потиснически режим и не победи социалистическата революция. За нашата страна това е огромен скок, който ще ни отреди челно място в социалния прогрес на човечеството.

Или чл. 36, в който е записан текст, задължаващ обществото да увеличава грижите си за младото поколение. Говори се за особени грижи за здравето на децата и юношите, младежта да расте физически здрава и духовно красива, способна на творчески социалистически труд, за защита на социалистическото отечество.

За да стигнем до чл. 80, в който се казва, че Димитровският комунистически младежки съюз има право на непосредствена законодателна инициатива по всички въпроси, свързани с младежта и защитата на нейните интереси.

Новата Конституция предоставя и пълната възможност младежите да участвуват във всички представителни учреждения на управлението, от най-низшите до най-висшия орган на държавната власт — Народното събрание. Позволете ми да приведа само някои цифри. В изборите за Пето Народно събрание и народни съвети през 1966 г. бяха избрани 3807 членове на Комсомола, а на възраст от 26 до

40 години — близо 22 000 народни съветници. От общо 416 народни представители в парламента на младите се пада следният дял: до 20 г. — 1; до 30 г. — 31, до 35 г. — 21 младежи и девойки. От младите народни представители на комсомолска възраст 21 са жени.

Както и досега, на българските граждани и на младежта се гарантира свободата на словото, печата, събранията, митингите и манифестациите. Нашата младеж практически се ползува от тези граждански свободи. Сега у нас има 26 младежки издания с тираж, който дава възможност те да достигнат до всеки младеж и девойка. Издателство „Народна младеж“ ежегодно издава около 200 книги с тираж над три милиона.

Проектът за нова Конституция на Народна република България разглежда младежта като социална група, която се ползува с особена защита. Вменява в конституционен дълг на семейството, училището, държавните органи и обществените организации да полагат особени грижи за интелектуалното, нравственото, естетическото, културното и физическото развитие на младежта, нейното трудово възпитание и политехническо образование.

Тази постановка на Конституцията е изключително важна за нас, младите хора на България, като юридическа база за по-нататъшното активизиране на главните обществени фактори за възпитанието на младежта. Тя дава още една възможност комсомолските органи да воюват смело и упорито в защита на правата на младежта, за превръщането на нашия Комсомол в организация за всестранно развитие на младите хора.

Другарки и другари народни представители! Нашата народна република дължи своето рождение и своя неспирен възход на първата социалистическа държава. Създателят на нашата народнодемократична държава, вождът на българския народ Георги Димитров, неведнъж е подчертавал жизнената необходимост на дружбата със съветските народи. Историческият опит потвърди, че тази дружба е главно условие за развитието на нашата страна като социалистическа, независима и миролюбива държава. Ето защо българската младеж с възторг приема издигането на тази дружба и съзидателно сътрудничество със Съветския съюз в конституционна повеля на нашата държава. Заедно с това Народна република България е здраво звено от социалистическата система и няма сила, която да ни откъсне от братското единство и сътрудничество. Проектът за Конституция, като утвърждава принадлежността на Народна република България към световната социалистическа общност, закрепва юридически едно от главните условия за нейната независимост и всестранно развитие.

Другарки и другари народни представители! Съвременното младо поколение, българската младеж, ще има възможност да изрази своето отношение към една конституция, пряко свързана с нейното бъдеще. Тя прие като неоценим дар от бащите първата социалистическа Конституция, която в началните години на народната власт даде право на трудовия народ да решава съдбините си без господари, без потисници и експлоататори. Димитровската Конституция осигури възможност на децата на работниците и селяните да живеят в мир, да се учат, да развиват способностите си, уверени в утрешния ден, към който ги води Българската комунистическа партия. Тяхното щастие е, че израснаха при социализма. И ето сега, възмъжали в годините на социалистическото строителство, на последните петилетки, изпълнени с труда и упорството на работническата класа, на целия прекрасен български народ, на нас се падна честта и задължението да участвуваме в приемането на новата Конституция, която е почерпила мъдрост и законност от недрата на нашето социалистическо общество, от нашите успехи и развитие. Българската младеж е достойна за новия кодекс на народни свободи, тя ще поеме голямата отговорност. Времето, забележителното ни настояще и велико комунистическо бъдеще повеляват това, а наша гаранция са досегашните ни дела, минали през изпитанията на много трудови битки.

Другарки и другари народни представители! Аз съм дълбоко уверена, че цялата българска младеж в деня на всенародното допитване ще каже своето твърдо „да“ за Конституцията, ще каже „да“ на своето бъдеще. *(Ръкопляскания)*

Председателстващ Екатерина Аврамова: Думата за изказване има народният представител Ангел Шишков.

Ангел Шишков: Уважаеми народни представители и представителки! Комисията за изработване на нова Конституция на Народна република България е представила на вниманието ни един проект с много големи достоинства. Той е в завършена юридическа форма и добре систематизиран по материя. В него са намерили пълно и правилно отражение всички досегашни завоевания на нашия народ, всички дълбоки преобразования, настъпили в страната от 1947 г. до днес. Едновременно с това проектът за нова Конституция очертава релефно широките перспективи на по-нататъшното ни развитие към изграждане на зряло социалистическо общество.

Трябва със задоволство да констатираме, че Комисията за изработване на нова Конституция под ръководството на уважавания от всички ни др. Тодор Живков е изпълнила

възложено е от Народното събрание задължение с вещина, със строго научен подход, с политическа мъдрост и далновидност.

Пето Народно събрание в края на своя мандат ще извърши един акт от голямо историческо значение за бъдещето на нашата Народна република, като приеме предложението проект и го постави на референдум за одобрение от целия народ.

Проектът за Конституция не трябва да се разглежда сам по себе си. Правилното му разбиране може да стане само в светлината на принципните положения, които са залегнали в един друг, изключително важен идеологически, теоретически и политически документ — Програмата на Българската комунистическа партия.

Сега действащата Димитровска Конституция беше приета почти преди 24 години. Фактът, че вече се налага да приведем основния закон на държавата в съответствие с настъпилите промени в икономическия, държавния и обществен живот, ни показва колко далеч сме отишли в своето развитие по пътя на социализма.

Конституциите като основни закони обикновено имат траен характер. Те уреждат общественото, стопанското и политическото устройство на държавата и са основа за понататъшното развитие за много години напред.

Фактът, че 24 години след Димитровската Конституция ние пристъпихме към изработване на нова, показва, че за нашия народ годините, изминати след 9 септември 1944 г., макар и малко на брой в историческо измерение, по своята значимост и постигнатите резултати са равни на столетие.

Това се отнася обаче главно за икономическото развитие, за индустриализацията и интензификацията на селското стопанство, за преминаване на страната на социалистически релси. Що се отнася до общественото ни развитие, до дълбоките промени в културния и политическия живот, намирайки се във фазата на изграждане на развито социалистическо общество, ние сме надминали редица капиталистически страни с цяла епоха.

И ако нашите прогресивни политически дейатели след освобождението от чуждо робство търсеха образа на модерна за времето си конституция, ако както писа незабравимият Алеко Константинов, Бай Ганю смъкна агарянския ямурлук и наметна белгийска мантия, то ще дойде ден и той не е далеко, когато други държави ще дойдат да търсят и използват нашия конституционен опит.

Кои са факторите, довели ни до това ускорено, интензивно, стремително развитие. — Те са безспорно много, но

аз искам да се спра на най-важните, които имат отношение към проекта за Конституция, който разглеждаме.

На първо място трябва да се отбележи ръководната роля на Българската комунистическа партия, която върви по верен ленински път. Партия, която в дълголетни тежки и кървави борби, борби на живот и смърт с класовия враг за народни правдини и свободи получи стоманена закалка и незаменим опит.

Нейната динамика, мъдрото и реалистично ръководство, особено след Априлския пленум, опиращо се на марксизма-ленинизма, на завоеванията на науката и техническия прогрес, бяха решаващо условие за големите успехи на нашата страна, за които с такава възхита говориха представителите на световната прогресивна общественост на Десетия партиен конгрес.

Ето защо правилно още в чл. 1 на Конституцията се свързват в неразривно единство самото съществуване на България като социалистическа държава с това, че ръководната сила в обществото и държавата е Българската комунистическа партия.

Българският народ, с неговите големи и хубави качества и добродетели, с неговото трудолюбие, ученолюбие и родолюбие е друг важен фактор, без който беше немислим нашият стремителен ход напред. Но освен тези качества на народа от много голямо значение е, че той прие масово, от сърце и от душа Програмата на Комунистическата партия за изграждане на социалистическо общество и последователно и неотклонно я следваше по пътя, по който тя го водеше. Това единство и сплотеност на народа около партията-ръководителка беше демонстрирано най-ярко чрез сплотяването на широките народни маси, представляващи всички слоеве на населението, под знамето на Отечествения фронт, тази първородна рожба на Българската комунистическа партия.

Отечественият фронт, в който по призива на великия Димитров обединиха усилията си широките народни маси в решителната борба срещу зверския и омразен фашизъм и под чиито развети национални, бойни знамена по призива на Комунистическата партия се извърши славното Деветосептемврийско въоръжено въстание; Отечественият фронт, в редиците на който след Девети септември след комунистите вървяха твърдо, неотклонно и вярно заедно със сдружените земеделци и милиони безпартийни и ще вървят докрай до пълната победа, до окончателното възтържествуване на идеите на комунизма, което е реален израз на здравето и непоколебимо морално и политическо единство на българския народ. (*Ръкопляскания*)

Народът, Отечественият фронт като възплъщение на съюза на работническата класа, трудещите се селяни и народната интелигенция, Професионалните съюзи, Комсомолът и другите обществени организации, които обединяват и възличат различните слоеве на населението в социалистическото строителство, са намерили мястото си в първите текстове на проекта.

Добре и точно са разработени принципите, намерено е правилното съотношение и вътрешна функционална връзка на партията като ръководеща сила, държавата като най-важен инструмент за изграждане зряло социалистическо общество и обществените организации, на които тя ще се опре все по-широко в своята дейност. Обществените организации от своя страна все повече ще подпомагат държавните органи в изпълнение на техните задачи, ще съдействуват за въвличане на населението в държавното управление.

Друг извънредно важен фактор, без който нашата независимост и развитие биха били немислими, е принадлежността ни към световната социалистическа общност, нашите чисти и искрени братски връзки с великия Съветски съюз и неговата Комунистическа партия.

Когато говорим за Деветосептемврийското въстание, ние повтаряме една фраза, не защото тя е шаблон, а защото лаконично, но много точно отразява историческата действителност. Ние казваме, че на 9 септември 1944 г. нашата свобода беше извоювана под ръководството на Българската комунистическа партия от народа, сплотен в Отечествения фронт, но с решаващата помощ на Съветската армия.

Не по-малко вярно е обаче, че такова определение е валидно и важно и за другите наши победи и завоевания. Без този фактор, без тази безкористна, братска, всеотдайна и решаваща помощ, която винаги сме получавали и получаваме от Съветския съюз, ние не бихме имали днешното наше благосъстояние и светлите и реални перспективи за утрешния още по-хубав ден.

Ето защо при обсъждането на Конституцията народът масово одобри и подкрепи разпоредбите на чл. 1 до 12, чл. 13, ал. III на проекта за Конституция, в които решаващите фактори — партията, народът с неговите обществени организации и Отечественият фронт, съществуването на световната социалистическа система и на Съветския съюз и нашата вярна дружба с него, са намерили своето конституционно уреждане и закрепване.

Другарки и другари народни представители! На сегашната сесия ние ще приемем и закон, по силата на който одобряването на новата Конституция ще стане чрез референдум. Народното събрание с този си акт потвърди реал-

ността на принципа, че в Народна република България цялата власт произтича от народа и принадлежи на народа и той може да я упражнява непосредствено.

Какво прочее по-непосредствено упражняване на суверенната върховна власт на народа от това — целият народ да гласува, целият народ да приеме и утвърди основния закон на държавата? Този акт е най-прякото, най-непосредственото и окончателно изразяване на народната воля, която се облича в конкретна юридическа форма.

Решението за произвеждане на референдум за Конституцията е пряка последица на непрекъснато развиващата се социалистическа демокрация, нейно реално проявление.

Но ако погледнем дълбоко в същността на нещата, ще видим, че социалистическата демокрация у нас отива много по-далеч. Аз мисля, че не ще бъде пресилено да се каже, че на 16 май т. г. фактически ще се състои само заключителният етап на приемането на Конституцията. На този заключителен и тържествен акт народът с едно тежко, суверенно и окончателно „да“ ще постави новата Конституция в действие.

Всъщност обаче референдумът започна много по-рано, още на 30 март т. г., когато проектът за нова Конституция беше подложен на всенародно обсъждане. Така нашият народ не беше призован, както това става в буржоазните общества, да се произнесе само формално по един проект, изработен без него. Народът участва пряко и непосредствено в изработването на проекта за Конституция.

Ние чухме тук в доклада, а и сами народните представители бяха непосредствени участници и имат лични впечатления, че българските граждани и граждани масово и с голям интерес участваха в обсъждането и одобриха проекта като цяло.

Направените голям брой конструктивни предложения и изказаните мнения и съображения за подобряването му говорят за зрелостта на българския народ. Говорят за неговата пораснала социалистическа съзнателност, говорят за неговата голяма, безгранична вяра в партията-ръководителка, за неговата твърда решителност да върви по избрания път и да дава сили, знания и умение за изграждане на зрялото социалистическо общество, за тържеството на комунизма.

Защо българските граждани при всенародното обсъждане масово одобриха проекта за нова Конституция?

Те го одобриха, защото той е проект за конституция, социалистическа и революционна, конституция, демократична и хуманистична.

Проектът е социалистически, защото всички теоретични положения на научния комунизъм, всички велики принци-

пи за социално равенство, за премахване на експлоатацията, за участие в разпределението на националния доход според реалния трудов принос стават вече конституционни принципи.

С една дума той е социалистически, защото утвърждава окончателната победа на социалистическите отношения във всички области на живота.

Проектът за нова Конституция е не самс социалистически, а и революционен. В него социалистическото общество не е статично, а в движение и развитие, в процес на непрекъснато обновление. Социализмът не е крайната точка на общественото развитие. Той е първата фаза на комунистическата обществена формация.

Социалистическата революция не се спира на постигнатото, а се стреми към висшата си фаза. Поради това и в проекта за нова Конституция се очертава ясно перспективата на бъдещото комунистическо общество.

Проектът за Конституция е демократичен и хуманистичен. Според него цялата власт произтича от народа и принадлежи на народа. Властта си народът осъществява непосредствено или чрез свободно избрани представителни органи. Тя, властта, се упражнява от тия органи, но никога не им принадлежи. Единствен и изключителен суверенен носител на властта си остава народът. Гаранция за това са демократическите принципи, залегнали в проекта, за изборност на органите, контрол на тяхната дейност от страна на народа и сменяемост.

Проектът за Конституция е хуманистичен, защото социалистическото общество е най-хуманистичното в историята на света. Защото неговата цел е добруването на човека. Според проекта държавата осигурява свободното развитие на хората, закриля достойнството им, гарантира техните права.

Другарки и другари народни представители! Поради всички тези съображения и като се вслушаме в гласа на нашите избраници и мандатъори, в гласа на народа, ние сме призвани днес да изпълним нашия свещен граждански и патриотичен дълг и да одобрим представения от др. Тодор Живков проект за нова Конституция на Народна република България.

Благодаря ви за вниманието. (*Ръкопляскания*)

Председателстващ Екатерина Аврамова: Има думата за изказване народната представителка Мария Ценова.

Мария Ценова: Другарки и другари народни представители! Настоящата сесия на Народното събрание е историческа. На нея се обсъжда и ще се приеме забележителен до-

кумент за развитието на нашия народ и държава — проекта за нова Конституция на Народна република България.

Този бъдещ основен закон представлява огледало на всички завоевания на победилия социализъм у нас, на успешното развитие на нашата народна, демократична държава.

При изработването на проекта за Конституция са взети предвид досегашният опит от развитието на нашата държава и общество, решенията на Деветия конгрес на партията, решенията на Юлския и Септемврийски пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия, Конституцията на Съветския съюз и новата Програма на партията, приета от Десетия конгрес.

В проекта е конкретизирана марксистко-ленинската теория и нейното творческо приложение на българска почва, обобщена е нашата практика, синтезирана и формулирана е генералната линия за развитието на страната, за изграждането на развито социалистическо общество.

В чл. 1 от проекта за нова Конституция Народна република България се обявява за социалистическа държава на трудещите се от града и селото начело с работническата класа. Нейната икономическа система се основава на обществената собственост върху средствата за производство и изключва експлоатацията на човек от човека. Този политически лозунг е бил винаги пътеводна звезда на нашата партия, на нашата героична работническа класа, която води многолетни кървави борби за неговото осъществяване. Повече от четвърт век работническата класа е начело в изграждането, укрепването и възмъжаването на социалистическата икономика, за да може сега нашата страна да заеме едно от първите места в света по темпове на нарастване на националния доход. Тези успехи предизвикват законна гордост в сърцата на всички трудови хора. Всеотдайният труд на работническата класа, нейният ум, нейните златни ръце са най-голямото богатство за нацията ни. Навеки ще остане създаденото от нея през годините на социализма под ръководството на Българската комунистическа партия в братска и нерушима дружба със социалистическите страни и на първо място с великия Съветски съюз.

Новият проект за Конституция по същество се явява като отражение на изминатия път, но той укрепва, гарантира ускорения темп за изграждането на развито социалистическо общество в нашата страна.

В новия проект за Конституция ясно са определени и формулирани основните принципи, върху които се основава политическата организация и дейност на обществото и държавата, като народния суверенитет, демократизма, колективизма и всестранното развитие на личността.

Заедно с процеса на усъвършенствуването на държавата и на формите на държавно управление ще нараства и ролята на обществените органи и организации, в това число и на професионалните съюзи. Обществените организации и професионалните съюзи по-пълно ще обединяват трудещите се, ще осигуряват тяхното възпитание и защитата на интересите им, все повече ще съдействуват за укрепване на тяхното морално и политическо единство. Те ще участвуват по-активно в осъществяването на цялостната дейност на държавата и ще изпълняват редица функции, предоставени им от държавните органи. Това ще се отрази още по-благоприятно върху производството.

Заедно с експериментирането на новата система за ръководство на икономиката се изградиха и с успех вече се утвърждават новите форми за участие на работниците в управлението на производството в лицето на стопанските комитети и делегатски събрания. Тези именно нови форми позволяват да се създават условия за по-добро съчетаване на еднотначалното с колективността в ръководството. Профсъюзните органи и организации натрупаха голям опит, в усъвършенствуване формите за участие на работниците в управлението на производството. Тези форми се оказаха добра школа за възпитанието на работниците като действителни стопани на предприятието. Отзивчивото и внимателно отношение към мненията и предложенията укрепва самочувствието и инициативата на работниците.

Тези нови форми за участие на трудовите колективи в производството, новите взаимоотношения, които се създадоха между тях и профсъюзните органи позволяват да се обсъждат основните въпроси на производството с най-активното участие на трудовите колективи. Те участвуват в разработването на производствените планове, в разпределението на социалните и потребителски фондове, подобряване условията на труда и бита и средствата за техническа безопасност и охраната на труда. Засили се и контролът от профсъюзните органи над ръководителите на предприятията за подобряване условията на труда.

В новите условия и повишената роля на профсъюзите и наличието на новите форми за участие на трудещите се в управлението на производството борбата срещу бюрократичните извращения на отделни стопански ръководители и нарушенията на трудовото законодателство става все по-резултатна, по-ефективна. Само във Врачански окръг със съдействието на профсъюзните органи през миналата година са отстранени 227 нарушения.

Ние оценяваме предвиденото право в чл. 81 от проекта за нова Конституция на законодателна инициатива на об-

ществени организации, в това число и на профсъюзите, като изключително важно мероприятие, като нова стъпка, която неизбежно ще доведе до по-нататъшно повишаване ролята и отговорността на обществените организации в борбата за строгото съблюдаване на нашата социалистическа законност.

Другарки и другари народни представители! Приемането на проекта за нова Конституция ще предизвика повишена трудова и политическа активност сред работническите колективи, ще бъде нов потик във всенародното стремление за претворяване в живо дело решенията на Десетия конгрес на партията.

Радостни и ведри са дните, в които живеем, още по-радостно и ведро ще бъде нашето бъдеще, озарено от величествените предначертания от Десетия конгрес на партията. Конгресните решения са живо възплъщение на най-смелите мечти на работническата класа, на трудовите хора. Те са ново блестящо потвърждение на голямата истина, че партията няма друга по-висша цел от грижата за човека, от неговото добруване. Новата Конституция на Народна република България ще укрепи завинаги тези високохуманни принципи, ще създава благоприятни възможности за по-нататъшното усъвършенствуване на социалното управление, за развитието на социалистическата демокрация, за възхода и процъфтяването на нашата родина.

С радост приемам предложения проект за нова Конституция на Народна република България. *(Ръкопляскания)*

Председателстващ Екатерина Аврамова: Има думата за изказване народният представител академик Георги Наджаков.

Акад. Георги Наджаков: Другарки и другари народни представители! Под ръководството на Българската комунистическата партия и закрилата на сега действащата Конституция, утвърдена от Великото Народно събрание на 4 декември 1947 г., за изтеклия почти четвъртвековен период в нашата страна действително бяха извършени коренни революционни преобразования в държавата и обществото, като общественото развитие задмина повелята на тази Конституция, както се казва в мотивите към представения ни проект за нова Конституция на Народна република България от председателя на Комисията по изготвянето на този проект др. Тодор Живков.

Внимателното сравняване на сега действащата Конституция с проекта за нова Конституция най-добре говори за назрялата необходимост по-нататъшното обществено-ико-

номическо развитие на Народна република България, начертано от грандиозната програма на Десетия конгрес на Българската комунистическа партия, да се изгражда под закрилата на нова Конституция.

Основанието на нашия народ да приеме чрез предстоящото всенародно гласуване тази Конституция се дължи между другото и на големите успехи, постигнати в областта на образованието, науката и културата, както е казано в увода на обнародвания проект.

При действащата сега Конституция под ръководството на народната власт установено беше пълното господство на социалистическите производствени отношения и морално-политическото единство на българския народ, нашата страна навлезе напълно в етапа на изграждане на зряло социалистическо общество. На новия етап е необходима и нова Конституция.

Предложеният за обсъждане и всенародно одобрение проект за нова Конституция закрепва нашите успехи не само в областта на политическия и икономическия живот, но и в областта на науката и културата. В същото време проектът набелязва и перспективите за тяхното по-нататъшно развитие.

Така още в чл. 3, в който се поставят задачите на нашата социалистическа държава, се казва, че тя създава условия за непрекъснато подобряване на благосъстоянието, образованието и здравеопазването на народа, както и за всестранното развитие на науката и културата.

В сравнение със сегашната Конституция, която предвиждаше, че гражданите имат право на образование и че основното образование е задължително и безплатно (чл. 79), проектът за нова Конституция предвижда, че гражданите имат право на безплатно образование във всички видове и степени учебни заведения, че основното образование е задължително и че държавата създава условия за осъществяване на всеобщо средно образование; и по-нататък — че държавата насърчава образованието, подобрява всестранно условията за работа на учебните заведения, отпуска стипендии и поощрява учащите се, проявили особени дарования (чл. 45). Всичко това е особено важно, като се има пред вид и изискването образованието да се основава на постиженията на съвременната наука и на марксистко-ленинската идеология, което ще направи в близкото бъдеще така необходимия революционен скок и в нашата образователна система с оглед цялата наша нация да стане действително нация научно-техническа, нация комунистическа.

В съответствие с партийната политика, намерила израз в решенията на редица пленуми на Централния комитет и

в приетата от Десетия конгрес Програма на Българската комунистическа партия, чл. 33 от проекта за нова Конституция предвижда, че държавата създава необходимите условия за развитие на науката и техниката с цел да се осигурява научното управление на обществото, научно-техническият прогрес и всестранныят растеж на икономиката и културата.

Внедряването на постиженията на науката и техниката във всички области на обществения живот се прокламира от проекта за нова Конституция като задължение на държавните органи, на стопанските и другите обществени организации, а така също и на всички граждани.

Това изискване за бързото и непосредствено внедряване в практиката на научните постижения и от областта на фундаменталните науки — физиката, химията и биологията — е един нов момент от развитието на научно-техническия прогрес, който поставя извънредно сериозни задачи пред научните институти на Българската академия на науките, пред Академията на селскостопанските науки и пред катедрите на висшите учебни заведения. Създадените центрове за научноизследователска и развойна дейност като нова форма на организация в областта на науката имат за цел по-ефективната концентрация на научните изследвания и интеграцията на науката с производството. И тази сутрин в своето изложение тук в Народното събрание др. Тодор Живков отново подчерта: „Нас не ни е необходима наука заради самата наука, а наука за практиката, наука за приложение в живота“, за което трябва да си вземат сериозна бележка научните учреждения и ведомства и всички научни работници в страната.

В новата Конституция се регламентират авторските права върху произведения на науката, литературата и изкуството, както и правата на изобретателите и рационализаторите, които ще се ползват от закрилата на държавата. Предвижда се задължение за държавата и за кооперативните и обществените организации да създават условия за разгръщане на творческата дейност и за използване на творбите на авторите, изобретателите и рационализаторите за икономическото и културното развитие на обществото. В същото време обаче проектът за нова Конституция не допуска авторите, изобретателите и рационализаторите да използват правата си в противоречие с обществения интерес.

Новата Конституция задължава държавната власт да полага особени грижи за развитието на науката, изкуството и културата, като създава висши учебни заведения, научноизследователски учреждения, книгоиздателства, библиоте-

ки, музеи и др. Държавата е задължена да полага все-
 странни грижи за здравето на народа, като организира ле-
 чебно-профилактични и други здравни заведения и служби,
 а заедно с нея и обществените организации се задължават
 да разпространяват здравна просвета и култура сред на-
 рода, което не може да стане без съответен научен подход
 и без задълбочена научна подготовка на цяла армия от ме-
 дицински и просветни кадри.

Проектът за нова Конституция подчертава, че земята ка-
 то основно природно богатство и средство за производство
 трябва да се пази и използва по най-полезен за общество-
 то начин.

Подчертава се още, че защитата и опазването на приро-
 дата и природните богатства, на водата, въздуха и почвата,
 както и на културните паметници е задължение на държав-
 ните органи и предприятията, на кооперациите и на обще-
 ствените организации и е дълг на всеки гражданин.

Другарки и другари народни представители! Забележи-
 телните документи, приети на Десетия конгрес на Българ-
 ската комунистическа партия, и проектът за нова Конститу-
 ция говорят ясно, че живеем в една историческа епоха от
 социалистическото развитие на нашия народ.

След Априлския пленум от 1956 г., решенията на който
 дадоха мощен тласък на машиностроенето, на електрифика-
 цията, на селското стопанство, на науката, културата и тех-
 ническия прогрес, новият проект за Конституция, който пред-
 стои да бъде одобрен след всенародно допитване и гласува-
 не от Народното събрание, съвсем сигурно ще доведе до
 нов стремителен възход във всички направления на строи-
 телството на нашия народ.

Проектът за нова Конституция задължава за това бъдеще
 развитие не само всички държавни органи и обществени
 организации, но и всички граждани, както това е спомена-
 то в много от членовете на проекта.

На научните кадри в нашата страна се възлагат големи
 и отговорни задачи. Това се подчертава и с решението на
 Политбюро на Централния комитет на Българската кому-
 нистическа партия от януари т. г. — „За по-нататъшното
 развитие на кадровия научен потенциал в Народна репуб-
 лика България“. В този важен документ наред с положи-
 телните страни от развитието на кадровия научен потенциал
 в страната ни се обръща внимание и върху редица недоста-
 тъци, свързани както с формирането, така и с подбора,
 подготовката, растежа и използването на научните кадри;
 препоръчва се въз основа на прогнозите за развитието на
 икономиката, науката и техниката да се премине към си-
 стема на дългосрочно планиране на подготовката, квали-

фикацията и разпределението на научните кадри. Изисква се да се обърне особено внимание на подготовката на висококвалифицирани научни кадри в областта на техническите, физико-математическите, биологическите и някои нови междинни науки, които имат решаваща роля за развитието на научно-техническия прогрес, както и в областта на някои нови направления на обществените науки, като социологията, психологията, наукознанието, теорията на управлението и др.

Това решение идва точно навреме, защото от добрия подбор на млади научни кадри, от тяхната подготовка до най-висока научна квалификация и от правилното им насочване ще зависи успешното решаване на поставените задачи.

Искам да ви уверя, другарки и другари народни представители, като дългогодишен университетски преподавател и научен работник, че измежду нашите подрастващи поколения се формират все по-надеждни, по-работоспособни и по-талантливи млади научни кадри, които увеличават и подновяват непрекъснато многохилядната вече армия от научни работници в нашата страна, които сигурно ще надминат и вече надминават своите учители и стават най-достойни сътрудници на прекрасната творческа политика на нашата народна власт.

Разрешете ми обаче, другари, да добавя, че формирането на висококвалифицирани научни кадри не става за съжаление така скоро както при някои направления на изкуството, на културата, на спорта поради особения характер на самата наука, за всяка област на която трябва много обширна и задълбочена подготовка освен любов към науката и талант.

Според проучванията на известната международна организация ЮНЕСКО от системата на ООН със седалище Париж, в която активно участва и нашата страна, за формирането на висококвалифицирани научни кадри трябва още един живот след завършване на висшето образование и при най-голяма работоспособност и значително дарование.

На това мнение са и всички най-отговорни учени и от Изтока, и от Запада.

Разбира се, и в науката има изключения, когато някои единици учени и по-млади овладяват и съвсем неизвестни до тая епоха върхове на човешкото знание, които личности класираме като гениални исторически личности.

Такива са от областта на природните науки от епохата на Възраждането Галилей, Нютон, Ломоносов; от по-новото време, от миналия век насам, казвам от миналия век, защото такива гении се раждат средно на 100 години по един-двама—Менделеев, Пастър, Рънтген, Айнщайн, Кюри

и Жолио-Кюри, Курчатов и неколцина други; от областта на обществените и политическите науки — Маркс, Енгелс, Ленин, Димитров.

Тези исторически гениални личности дължат своите постижения, разбира се, най-напред на своята работоспособност и своето дарование, но дължат го и на обстановката за тая епоха в своята страна и в света.

Понастоящем мисля, че съществува най-благоприятна обстановка в нашата страна за най-големи постижения и в областта на природните и техническите науки, и в областта на обществените науки за по-нататъшен подем и разцвет на културата и на научно-техническия прогрес в социалистическата ни родина според начертаната Програма и дадените Директиви от Десетия конгрес на Българската комунистическа партия.

От името на Президиума на Съюза на научните работници мога да доложя, другарки и другари народни представители, че научните работници в Народна република България посрещат с голяма радост проекта за нова Конституция и ще гласуват за неговото одобрение по време на всенародното допитване, като упорито и всеотдайно ще работят за нейното приложение в живота.

Благодаря за вниманието. (*Ръкопляскания*)

Председателстващ Екатерина Аврамова: Другарки и другари народни представители, Бюрото предлага да прекратим сутришното заседание и да продължим след обед от 15 часа.

Има ли друго предложение? — Няма.

Моля другарите народни представители, които са съгласни с предложението на Бюрото, да вдигнат ръка. Мнозинство, приема се.

Закривам сутришното заседание.

(Закрито в 12 ч. и 45 м.)

Председател: **акад. С. Гановски**

Първи подпредседател: **Ек. Аврамова**

Секретар: **М. Стамболийска**

Началник на Стенографския отдел: **В. Йонков**